

Taru Iisakkala & Elina Nordvall

**SENSITIIVISEN VUOROVAIKUTUKSEN
MERKITYS LAPSEN TOIMIJUUDEN
TUKEMISESSA VARHAISKASVATUKSESSA**
Systemaattinen kirjallisuuskatsaus

Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Lokakuu 2024

TIIVISTELMÄ

Taru Iisakkala ja Elina Nordvall: Sensitiivisen vuorovaikutuksen merkitys lapsen toimijuuden tukemisessa varhaiskasvatuksessa
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Kasvatustieteiden koulutus, varhaiskasvatus
Lokakuu 2024

Tämän kandidaatintutkielman tarkoituksena on systemaattisen kirjallisuuskatsauksen avulla selvittää, millaisia varhaiskasvatuksen ammattilaisten sensitiivisen vuorovaikutuksen tapoja tutkimuksissa esiintyy. Tavoitteenamme on tuoda esiin, miten sensitiivinen vuorovaikutustapa auttaa lapsen toimijuuden vahvistamisessa. Lisäksi haluamme selvittää, miten varhaiskasvatuksen ammattilainen omalla vuorovaikutustavallaan voi vahvistaa lapsen toimijuutta. Vuorovaikutus itsessään on hyvin laaja käsite, joten keskitymme tutkimuksessamme varhaiskasvatuksen ammattilaisen ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen.

Tutkimukseen valikoitui yhdeksän vertaisarvioitua tutkimusartikkelia. Jokainen tutkimukseemme valikoitunut artikkeli tarkasteli lapsen toimijuutta eri näkökulmista. Aineiston analyysissä käytetään teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä ja analysoinnin apuna käytetään tematisointia. Tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä avaamme tutkimuksen keskeiset teoreettiset käsitteet; varhaiskasvatus ja sitä ohjaavat asiakirjat, konstruktivistinen oppimiskäsitys, lapsen toimijuus, vuorovaikutus ja sensitiivinen vuorovaikutus. Tutkimuksen kehyksenä toimii Ahosen (2015) luoman viiden vuorovaikutustavan mallin määritelmän mukainen lämmin vuorovaikutustapa, jonka avulla analysoimme tutkimuksissa esiintyviä sensitiivisiä vuorovaikutustapoja. Tutkimuskysymykset ovat, minkälaisia sensitiivisen vuorovaikutuksen tapoja tutkimuksissa esiintyy varhaiskasvatuksen ammattilaisten toiminnassa sekä miten varhaiskasvatuksen ammattilaisen sensitiivisen vuorovaikutuksen tavat vahvistavat lapsen toimijuutta.

Tutkimustulokset osoittavat, että tämänhetkisessä varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin muutoksessa aikuisten ja lasten välinen sensitiivinen vuorovaikutus on selkeästi esillä. Sen myötä lapsen osallisuus ja toimijuus vahvistuvat ja lapselle tulee tunne, että hänet kohdataan ja hyväksytään omana ainutlaatuisena itsenään. Tutkimustulosten mukaan varhaiskasvatuksen ammattilaisilla on tietoa ja taitoa lapsen toimijuuden vahvistamiseksi, joka vaatii heiltä omien näkökulmien ja asenteiden kriittistä tarkastelua.

Avainsanat: Lapsen toimijuus, vuorovaikutus, sensitiivinen vuorovaikutus, systemaattinen kirjallisuuskatsaus

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

TEKOÄLYN KÄYTTÖ OPINNÄYTTEESSÄ

Opinnäytteessäni on käytetty tekoälysovelluksia:

- Ei
 Kyllä

Ilmoitukseni mukaan olen käyttänyt opinnäytteessäni tutkielmaprosessin aikana seuraavia tekoälysovelluksia:

Tekoälysovellusten nimet ja versiot:

Käyttötarkoitus:

Osiot, joissa tekoälyä on käytetty:

Olen tietoinen siitä, että olen täysin vastuussa koko opinnäytteeni sisällöstä, mukaan lukien osat, joissa on hyödynnetty tekoälyä, ja hyväksyn vastuun mahdollisista eettisten ohjeiden rikkomuksista.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	TEOREETTINEN VIITEKEHYS	7
2.1	Varhaiskasvatus ja ohjaavat asiakirjat.....	7
2.2	Konstruktivistinen oppimiskäsitys	10
2.3	Lapsen toimijuus	11
2.4	Vuorovaikutus	13
2.5	Sensitiivinen vuorovaikutus	16
2.6	Lämmin vuorovaikutustapa tutkimuksen kehyksenä	17
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	19
3.1	Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset.....	19
3.2	Systemaattinen kirjallisuuskatsaus	20
3.3	Tutkimusaineisto	20
3.4	Aineiston analyysi	23
4	TULOKSET	25
4.1	Sensitiivisen vuorovaikutuksen tavat varhaiskasvatuksen ammattilaisten toiminnassa tutkimuksissa	25
4.2	Varhaiskasvatuksen ammattilaisen sensitiivisen vuorovaikutuksen tavat lapsen toimijuuden vahvistamisessa	34
4.2.1	<i>Tarve ajatusmallien muutokselle .....</i>	<i>35</i>
4.2.2	<i>Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri ja henkilöstön asenne.....</i>	<i>35</i>
4.2.3	<i>Lapsen näennäinen osallisuus .....</i>	<i>36</i>
4.2.4	<i>Jokaisen lapsen toimijuus .....</i>	<i>37</i>
5	POHDINTA.....	39
5.1	Yhteenveto ja johtopäätökset	39
5.2	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	42
5.3	Jatkotutkimusmahdollisuudet	44
6	AINEISTO.....	45
7	LÄHTEET	47

1 JOHDANTO

Varhaiskasvatuksen ammattilaisten tulisi pohtia omaa roolia varhaiskasvatuksessa, miten lapset kohdataan sekä minkälaista esimerkkiä lapsille annetaan. Lapsi tarvitsee aikuisten lähellä oloa, huomiota ja turvaa, koska niillä on iso merkitys lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Karila ja Nummenmaa (2006) viittaavat merkityksen tarkoittavan ihmisen yksilöllistä sekä yhteisöllistä tapaa kokea, ymmärtää ja tulkita kokemuksiaan. Juuri merkityksen näkökulma huomioiden, olemme nostaneet toimijuuden yhdeksi keskeiseksi käsitteeksi tutkimuksessamme. Lapsen toimijuutta tarkastellessa, tulee ajatella toimijuuden tuovan esiin lapsen arjen juuri siinä hetkessä eli mitä lapset tekevät, miten he toimivat ja mitä siitä seuraa (Turja & Vuorisalo, 2022). Kronqvist ja Kumpulainen (2011) korostavat, että lasten itsetunnon ja oman elämän hallinnan tunteen vahvistamiseksi aikuisten tulee aidosti kiinnittää huomiota lasten toimijuuteen ja sen kehittymisen tukemiseen.

Varhaiskasvatuksen ammattilaisilla on tärkeä rooli sensitiivisen vuorovaikutuksen toteuttamisessa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen lainsäädännössä ja toimintaa ohjaavissa arvoissa painotetaan vuorovaikutussuhteen merkitystä lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille (Kansallinen koulutuksen arviointikeskus, KARVI, 2018). Varhaiskasvatuksen ammattilaisten vastuu vuorovaikutusta tukevasta ilmapiiristä lapsiryhmässä on keskeinen, ja varhaiskasvattajien tehtävänä on lisäksi vahvistaa ja edistää lasten välisiä suhteita (Syrjämäki & Ahonen, 2022). Ahonen (2015) korostaa, että vuorovaikutustilanne tulisi nähdä kokonaisuutena, jossa verbaalisen kielen ohella myös nonverbaalisella viestinnällä sekä tilanteen ilmapiirillä on merkittävä rooli. Lapsen kasvun ja hyvinvoinnin edistämiseksi arjen kasvuympäristöjen rooli lapsen aktiivisen toimijuuden tukemisessa on tärkeää (Kronqvist & Kumpulainen, 2011). Selvityksen mukaan varhaiskasvatuksessa tulee pohtia, miten pystytään toteuttamaan monipuolinen oppimisympäristö hyvin pienille lapsille ja miten pienten lasten tekemiä aloitteita pystytään

havainnoimaan (Repo ym., 2020). Vuorovaikutusta on tutkittu paljon osana varhaiskasvatusta ja varsinkin suomalainen tutkimus osoittaa vuorovaikutuksen laadun olevan varhaiskasvatuksessa melko hyvä (Ahonen, 2017). Kuitenkin Revon ja kumppaneiden (2020) selvitys osoittaa, että varhaiskasvatuksen yhdenvertaiselle toteutumiselle sekä laatuerojen tasoittamiseksi tulisi varhaiskasvatukselle taata riittävät resurssit laadukkaan toiminnan toteuttamiseksi.

Tämä kandidaatintutkielmamme on raportti siitä, minkälainen merkitys lapsen toimijuuden vahvistamiseksi on sensitiivisellä vuorovaikutuksella. Halusimme selvittää minkälaisia varhaiskasvatuksen ammattilaisen ja lapsen välisiä sensitiivisen vuorovaikutuksen tapoja tutkimuksissa esiintyy, ja miten varhaiskasvatuksen ammattilainen omalla vuorovaikutustavallaan voi vahvistaa lapsen toimijuutta varhaiskasvatuksessa. Valitsimme aiheen siksi, että lapsen kohtaaminen aidosti ja aikuisen vahva läsnäolo lapsen asioiden äärellä on meille varhaiskasvatuksen ammattilaisina hyvin tärkeää.

Kandidaatintutkielmamme rakenne etenee tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen kautta tutkimuksen tavoitteisiin sekä tutkimuskysymyksiin. Tämän jälkeen käymme läpi aineistomme keruuta ja aineiston analysointia, jonka jälkeen esittelemme tutkimuksemme tulokset. Tutkimustulosten esittelyn jälkeen pohdimme johtopäätöksiä tutkimustuloksista, arvioimme tutkimuksemme luotettavuutta ja eettisyyttä sekä pohdimme tutkimustulosten perusteella jatkotutkimusmahdollisuuksia. Toivomme tutkimuksemme herättävän ajatuksia varhaiskasvatuksen ammattilaisten keskuudessa siitä, kuinka suuri merkitys lapsen toimijuuden vahvistamisessa on kasvattajan omalla vuorovaikutustavalla ja etenkin sillä, miten hän kohtaa lapsen yksilönä. Haluamme tutkielmamme lukijoiden pysähtyvän ajattelemaan ja refleктоimaan omaa toimintaansa varhaiskasvatuksen ammattilaisena erilaisissa vuorovaikutustilanteissa, samalla pohtien omaa roolia kasvattajana ja sitä, miten itse kohtaa lapset yksilönä.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tässä luvussa esittelemme tutkimuksemme teoreettisen viitekehysten. Teoreettinen viitekehys on avuksi havaintojen tekemisessä tutkimuksista, analysoimisesta, havaintojen välisten yhteyksien löytämisessä ja niiden selittämisessä, tulkitsemisessä, arvioimisessa sekä vertailussa (Vilka, 2023). Käsittelemme ensin lyhyesti varhaiskasvatuksen ammattilaisten työtä ohjaavia ja velvoittavia asiakirjoja tutkimuksemme aiheen näkökulma huomioiden. Sen jälkeen avaamme tarkemmin tutkimuksemme kannalta oleelliset teoreettiset käsitteet. Teoreettisten käsitteiden avulla pystytään kuvaamaan sekä tutkittavan ilmiön luonnetta että ydinajatus, ja samalla käsitteiden määrittely antaa merkityssisällön, miten teoreettinen käsite tulisi tutkimuksessa ymmärtää (Vilka, 2023).

2.1 Varhaiskasvatus ja ohjaavat asiakirjat

Varhaiskasvatuksen käsite on saanut vakaan aseman yhteiskunnassamme sen jälkeen, kun päivähoitolaki muutettiin varhaiskasvatuslaiksi vuonna 2015 (Eerola-Pennanen ym., 2022). Varhaiskasvatus on merkityksellinen osa lapsen kasvua ja oppimista, ja se nähdään osana elinikäistä oppimista, joka koostuu lapsen suunnitelmallisesta sekä tavoitteellisesta kasvatuksesta, opetuksen ja hoidon muodostamasta kokonaisuudesta, jossa painottuu pedagogiikka (Eerola-Pennanen ym., 2022; Opetushallitus, 2022). Kansainvälisesti tarkasteltuna laatu on ollut tärkeä osa pedagogista keskustelua koko 1900-luvun ajan ja nykyään ehkä enemmän kuin koskaan, sillä nykyaikaiselle yhteiskunnalle on ominaista jatkuva muutos (Sheridan & Schuster, 2009). Varhaiskasvatuksen toimintaympäristö on merkityksellinen lapsen oppimiselle ja kehitymiselle jatkuvasti muuttuvassa yhteiskunnassa. Salminen ja Poikonen (2022) tuovat esille lapsen ympäröivän maailman muuttumisen, joka vaatii lapsilta yhteiskunnan jäsenenä, yhä enemmän taitoja saattaa yhteen erilaisia tietoja,

taitoja, arvoja ja asenteita, joita heidän tulisi käyttää muuttuvien tilanteiden vaatimalla tavalla. Tämä nostaa esiin sen, että varhaiskasvatuksen ammattilaisten tulee yhä selkeämmin nähdä lapset itsenäisinä toimijoina, joilla on synnynnäistä uteliaisuutta ja halua oppia (Salminen & Poikonen, 2022). Ponnistelut lasten oikeuksien edistämiseksi kansallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla esimerkiksi lainsäädännöllä, taloudellisella tuella ovat avainasemassa lasten osallisuuden toteuttamisessa (Kränzl-Nagl & Zartler, 2010).

Varhaiskasvatuksen ammattilaisten työtä ohjaa ja velvoittaa erilaiset lait ja asiakirjat, joissa tuodaan esille niin vuorovaikutuksen kuin toimijuudenkin merkitystä. Varhaiskasvatuslain (540/2018) tavoitteena on muun muassa *“edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia, varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö”*. Lisäksi varhaiskasvatuslain (540/2018) tavoitteena on *“turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä, kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja ja varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin”*. Varhaiskasvatuslain ohella yksi merkittävä asiakirja on Yhdistyneiden kansakuntien Lapsen oikeuksien sopimus. Se on lapsia varten laadittu ihmisoikeussopimus, jonka keskeisin periaate on lapsen etu, joka tulee huomioida kaikenlaisessa toiminnassa ja päätöksenteossa, mikä koskee lasta (Turja & Vuorisalo, 2022). Yhdistyneiden kansakuntien Lapsen oikeuksien sopimus on inspiroinut muutoksia varhaiskasvatuksen alaa sääteleviin oikeudellisiin asiakirjoihin monissa maissa (Bae, 2009). Vaikka lasten oikeuksien tunnustamisessa on tapahtunut jonkin verran edistystä, haasteita on edelleen erityisesti varhaislapsuuden koulutuspolitiikassa ja käytännöissä (Theopald, 2019). Yhdistyneiden kansakuntien Lapsen oikeuksien sopimus ja lapsen elämässä olevat erilaiset kasvatus- ja koulutusinstituutiot ovat haastaneet tarkastelemaan lapsen osallisuuden luonnetta ja merkitystä (Fitzgerald ym., 2010). Fitzgeraldin ja kumppaneiden (2010) mukaan tämä on aiheuttanut perusteellisen muutoksen ajattelussa lasten asemasta ja kyvystä osallistua yhteiskunnalliseen ja poliittiseen elämään.

Suomalaisessa varhaiskasvatuksessa lapsen asema on hiljalleen vahvistunut, jonka myötä aikuisten ja lasten välistä valtasuhdetta tarkastellaan kriittisesti (Turja, 2020). Se, mitä virallisissa asiakirjoissa sanotaan ei takaa sitä, että lapsille annetaan tilaa osallistua omilla ehdoillaan tai kunnioiteta heidän erilaisia ilmaisujaan (Bae, 2009). Varhaiskasvatuksen ammattilaisten tulee huomioida lapsen oikeudet ja etu laadukkaasti varhaiskasvatuksen toteuttamiseksi. Siksi heidän tulee olla tietoisia erilaisten ohjaavien ja velvoittavien asiakirjojen sisällöistä. Turja ja Vuorisalo (2022) ovat kiteyttäneet teoksessaan Yhdistyneiden kansakuntien Lapsen oikeuksien sopimuksen keskeisimmät artiklat, jotka liittyvät varhaiskasvatukseen ja esittelemme ne taulukossa 1.

TAULUKKO 1. Lapsen oikeuksien sopimus varhaiskasvatuksessa (Turja & Vuorisalo, 2022, s.41, muokattu)

<i>§ 2 Ihmisoikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle yhdenvertaisesti. Lasta ei saa syrjiä mistään syystä.</i>
<i>§ 3 Lasta koskevia päätöksiä tehtäessä on aina ensimmäiseksi otettava huomioon lapsen etu.</i>
<i>§ 6 Lapsella on oikeus elämään. Valtion täytyy taata, että lapset saavat kasvaa ja kehittyä mahdollisimman hyvissä oloissa.</i>
<i>§ 12 Lapsella on oikeus sanoa mielipiteensä asioista, jotka koskevat häntä itseään. Aikuisten täytyy selvittää lasten mielipide ennen kuin he tekevät lasta koskevia päätöksiä. Lapsen mielipide tulee ottaa huomioon päätöksissä hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Aikuisten täytyy perustella päätökset lapselle ymmärrettävästi.</i>
<i>§ 13 Lapsella on oikeus sanoa vapaasti mielipiteensä. Mielipiteillä ei saa kuitenkaan loukata toisia ihmisiä.</i>
<i>§ 17 Lapsella on oikeus saada tietoa ja seurata tiedotusvälineitä monipuolisesti. Aikuisten täytyy suojella lasta tiedolta, joka vahingoittaa häntä.</i>
<i>§ 31 Lapsella on oikeus levätä, leikkiä ja viettää vapaa-aikaa. Lapsella on oikeus tutustua taiteeseen ja kulttuuriin.</i>

Opetushallituksen (2022) julkaisemassa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa tuodaan esille varhaiskasvatuksen olevan osa suomalaista koulutusjärjestelmää, jonka tehtävänä on edistää lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, oppimista, tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta sekä ehkäistä

syryntymistä. Nämä huomioiden voidaan todeta varhaiskasvatuksen olevan yksi tärkeä vaihe lapsen elämässä. Tästä syystä varhaiskasvatuksella ja siellä työskentelevillä varhaiskasvatuksen ammattilaisilla on tärkeä rooli pienten lasten arjessa, joten ei ole samantekevää, miten kohtaamme pienet lapset. Aiemmat tutkimukset osoittavat, että työntekijöiden asenteet antavat tietoa varhaiskasvatuksen laadusta sekä ammatillisesta roolista varhaiskasvatustyössä (Campell-Barr, 2017). Varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen, ymmärtää lapsuuden merkitys sekä omata tietoa lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta, jotka ovat peruspilarit pedagogiselle toiminnalle (Opetushallitus, 2022). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus, 2022) korostetaan, miten lasten sensitiivinen kohtaaminen sekä myönteinen kokemus nähdäksi ja kuullaaksi tulemisesta vahvistaa lapsen osallisuutta. Edellä mainittu ote on yksi syy siihen, miksi haluamme keskittää tutkimuksemme sensitiiviseen vuorovaikutukseen. Varhaiskasvatuksen ammattilaisina edellä mainitut ohjaavat ja velvoittavat asiakirjat sekä lainsäädäntö luovat pohjan laadukkaalle varhaiskasvatukselle.

2.2 Konstruktivistinen oppimiskäsitys

Konstruktivistisessa teoriassa ihmisen ajattelun ja tiedon muodot pohjautuvat sen vuorovaikutuksen ja toiminnan kautta, jolla yksilö mukautuu ympäristöönsä (Rinne ym., 2015). Kronqvist ja Kumpulainen (2011) tuovat esiin, miten konstruktivistinen oppimiskäsitys korostaa oppimisprosessissa oppijan omaa aktiivisuutta, kuvaten oppivaa yksilöä ajattelevaksi, motivoituneeksi, toimivaksi sekä itselleen tavoitteita asettavaksi. Sosiokulttuurisessa teoriassa oppiminen puolestaan nähdään tapahtuvan kulttuurisesti muotoutuneiden ajattelutapojen välittymisenä, jonka keskeisenä muotona on vuorovaikutus, esimerkiksi lapsen ja aikuisen välillä, jolloin sosiaalinen vuorovaikutus, kieli ajattelun apuvälineenä sekä kulttuuriset käytännöt tarjoavat yksilön oppimiselle tärkeät lähtökohdat (Rinne ym., 2015).

Nykypäivän yhteiskunta edellyttää, että nouseva sukupolvi omaksuu sosiaalisen ja kulttuurisen perinnön historian, kielen, arvojen ja tiedon oppimisen kautta ja mieluiten sen jälkeen, kun sitä on sekä kriittisesti analysoitu että

kehitetty (Sheridan & Schuster, 2009). Kronqvistin ja Kumpulaisen (2011) mukaan sosiokulttuurisessa teoriassa korostuu oppimisen sosiaalinen ja kulttuurisidonnainen luonne, jossa yksilö kasvaa oppimisensa myötä osaksi kulttuuria, vastavuoroisesti kulttuurin kehittyessä yksilön toimijuuden ja osallistumisen myötä. Hyvällä oppimisympäristöllä on keskeinen merkitys lapsen innostamisessa aktiiviseen, luovaan ja itsenäiseen toimintaan (Kronqvist & Kumpulainen, 2011). Oppimisen yhteydessä yksilö jäsentää kokemustensa ja havaintojensa kautta kuvan ympäröivästä maailmasta (Ojala, 2020). Myös vuorovaikutteisuuden merkitys korostuu, kun yksilö käy oppimisprosessissa vuoropuhelua sekä itsensä, toisten että ympäristön kanssa (Kronqvist & Kumpulainen, 2011). Erilaisten vuorovaikutuskokemusten kautta yksilölle muodostuu muistijälkiä, jotka voivat vahvistaa lapsen käsitystä itsestä ja lapsen kokemaan turvallisuuden tunnetta, lisätä luottamusta toiseen sekä tukea myönteisten ihmissuhteiden kehittymistä (Ojala, 2020).

2.3 Lapsen toimijuus

Toimijuudella viitataan lasten aktiivisuuteen osallistumiseen sosiaalisissa yhteisöissä sekä heidän toimintansa seurauksiin ja vaikutuksiin (Turja & Vuorisalo, 2022). Toisin sanoen toimijuuden voidaan ajatella olevan eräänlainen prosessi, joka syntyy, muotoutuu ja uusiutuu (Lipponen ym., 2013). Turja ja Vuorisalo (2022) painottavat, että toimijuus ei ole kaikenlaista lasten toimintaa, vaan nimenomaan sillä viitataan yksilön valmiuksiin, itsenäisyyteen sekä aktiivisuuteen osallistua sosiaalisessa yhteisössä. Lipponen ja kumppanit (2013) tarkastelevat toimijuutta sellaisten ulottuvuuksien kautta, joiden avulla on helpompi hahmottaa toimijuutta. Nämä ulottuvuudet ovat osaan, voin, pystyn ja kykenen, joiden kautta lapsi harjoittaa toimijuuttaan (Lipponen ym., 2013). Toimijuudella onkin merkittävä rooli lapsen identiteetin rakentumisessa, johon liittyy olennaisesti vastustaminen sekä asioiden kyseenalaistaminen ja niiden myötä uusien mahdollisuuksien luominen (Kronqvist & Kumpulainen, 2011; Lipponen ym., 2013).

Lapsen toimijuus ei ole yksilön ominaisuus vaan se rakentuu suhteissa muihin ja ympärillä oleviin mahdollisuuksiin, lapsi on siis itsenäinen toimija eikä

vain toimenpiteiden tai kasvatuksen kohde (Kronqvist & Kumpulainen, 2011; Turja & Vuorisalo, 2022). Aiemmat tutkimukset osoittavat, että entistä useammalta lapselta puuttuu niin pystyvyyden kuin toimijuuden tunne, jolloin myös syrjäytymisen uhka kasvaa (Kronqvist & Kumpulainen, 2011). Percy-Smith ja Thomas (2010) arvioivat kriittisesti, vaikka aikuiset huomioivat lasten näkemykset, se ei riitä varmistamaan lasten osallisuuden oikeuksia. Tutkimukset lasten omista näkökulmista ja kokemuksista osoittavat, että aikuiset aliarvioivat jatkuvasti lasten kykyjä, ja tämä epäonnistuminen saa erilaisia muotoja eri kulttuurikonteksteissa (Lansdown, 2010). Kuitenkin Pohjoismaissa pienet lapset tunnustetaan yhä enemmän aktiivisiksi osallistujiksi yhteisöissään, erityisesti varhaiskasvatuksessa (Theopald, 2019). Aiemmat tutkimustulokset tukevat ajatuksiamme lapsen toimijuuden tukemisen merkittävydestä nykypäivän yhteiskunnassa.

Varhaiskasvatuksessa lapsen vahvistuneen aseman myötä, lapsi halutaan yhä enemmän nähdä aloitteellisena ja aktiivisena toimijana, jolloin hän pystyy vuorovaikutuksessa rakentamaan omaa ymmärrystään sosiaalisen ja fyysisen ympäristön kanssa (Turja, 2020). Lasten osallisuuden kiinnostusta edistävä tekijä on ollut sellaisten yhteiskuntateorioiden kehittäminen, jotka näkevät lapsen itsenäisinä sosiaalisina toimijoina, ei pelkästään sosialisoinnin kohteina (Percy-Smith & Thomas, 2010). Malone & Hartung (2010) tuovat esiin teorioiden lasten osallisuudesta pohjautuvan useisiin eri tieteenaloihin ja ne ovat olleet enimmäkseen aikuisiin tai yhteisöihin perustuvia teorioita, jotka on mukautettu lasten kanssa työskentelyyn. Ojalan (2020) mukaan lapsen aloitteet mahdollistavat toimijuuden ja pitävät sitä yllä, ja siten korostaen aikuisten suhtautumista lapsen tekemiin aloitteisiin kannustavasti. Rasku-Puttonen (2017) toteaa kokemuksen osallisuudesta vahvistavan lapsen toimijuutta yhteisöissä.

Lapsilla on erilaiset lähtökohdat ja luonteenpiirteet, jotka omalta osaltaan vaikuttavat lapsen asemaan ryhmän sisällä ja siihen, miten hän pääsee osalliseksi toimintaan. Lansdown (2010) tuo esiin näkökulman, jossa lapsen osallisuuden oikeuksien toteutuminen merkitsee lapsen siirtymistä passiivisen vastaanottajan roolista aktiiviseksi toimijaksi. Turja ja Vuorisalo (2022) näkevät osallisuuden olevan toimijuutta, joka rakentuu sosiaalisissa vuorovaikutussuhteissa. Tällaisissa sosiaalisissa vuorovaikutussuhteissa lapsi

oppii yhteisöön liittymistä, toisten huomioimista ja huomioon ottamista sekä omien halujen ja tarpeiden säätelyä, jotka ovat tärkeitä taitoja osata (Mikkola & Nivalainen, 2009). Näissä tilanteissa korostuu vastavuoroinen luottamus aikuisen ja lapsen välillä: lapsen on luotettava aikuisen tukeen ja yhteistyöhalukkuuteen ja aikuisen on luotettava lapsen kykyihin (Turja & Vuorisalo, 2022). Sosiaalisia suhteita voidaan pitää keskeisenä perustana inhimilliselle kehitykselle (Hännikäinen & Rasku-Puttonen, 2017). Jotta lapsi pääsee osalliseksi yhteisön toimintaan, lapsiryhmässä tarvitaan yhteistä kieltä, jolla voidaan kommunikoida ja sitä myöden tulla kuulluksi (Turja & Vuorisalo, 2022).

Yksilön kognitiivisen, emotionaalisen ja sosiaalisen kehityksen kannalta yhteisöt tarjoavat rakenteet näiden taitojen kehittymiselle (Hännikäinen & Rasku-Puttonen, 2017). Turja ja Vuorisalo (2022) nostavat yhteisen kielen lisäksi myös riittävän tiedon siitä aiheesta, tilanteesta ja ympäristöstä, jota lapsella tulisi olla, jotta hän voi olla osallisena. Yhteisöjen tulisi tukea yksilön ryhmän jäsenyyttä ja kanssakäymisen avulla edistää yksilöä itsensä tuntemisessa (Hännikäinen & Rasku-Puttonen, 2017). Meidän varhaiskasvatuksen ammattilaisten on hyvä muistaa, että osallisuus tarkoittaa eri asioita eri lasten kohdalla (Turja & Vuorisalo, 2022). Esimerkiksi yksi lapsi lähtee innoissaan mukaan musiikkihetkeen laulamalla ja soittamalla, mutta toinen lapsi voi seurata vain sivusta musiikkihetkeä, tämäkin on osallisuutta.

2.4 Vuorovaikutus

Vuorovaikutus on luonteeltaan vastavuoroista, joka edellyttää suuntautumista toisen toimintoihin sekä vaatii niin aloitteen tekemistä kuin siihen vastaamista. (Alijoki, 1998). Vuorovaikutuksen avulla ihmisen on mahdollista ilmaista omia ajatuksiaan, tunteitaan ja kokemuksiaan, jolloin hän voi myös ymmärtää toista tullen samalla itse ymmärretyksi (Ahonen, 2017). Kyrönlampi (2011) nostaa esille, ettei kasvattajan toiminta perustu sattumanvaraisiin toimintatapoihin vaan varhaiskasvatuksen ammattilaisen tulee ymmärtää ja huomioida lapsen näkökulma sekä tunnistaa tilanteiden tärkeyden ja tiedostaa mikä on missäkin hetkessä oikein. Varhaiskasvatuksen ammattilaiset ovat esimerkkeinä myös vuorovaikutuksen suhteen lapselle. Alijoki (1998) korostaa aikuisen vastuuta

vuorovaikutuksen ylläpitämisessä lapsen kanssa ja perustelee sen sillä, että aikuiset rakentavat ne vuorovaikutusverkostot, joihin lapset syntyvät. Myös Mikkola ja Nivalainen (2009) tuovat esiin, että varhaiskasvatuksen ammattilaisten yhtenä tärkeänä tehtävänä on tarjota lapselle turvallista vuorovaikutusta, tällöin lapsi luottaa aikuisen asettavan rajat, silloin kun lapsi testaa ja kokeilee omia rajojaan. Varhaiskasvatuksen vuorovaikutustilanteissa lapsi pystyy käsittelemään ympärillään tapahtuvia asioita, peilaamaan omaa toimintaansa suhteessa ympäristöön ja oppimaan uusia taitoja. Varhaiskasvatuksen arjen vuorovaikutustilanteilla on lapselle keskeinen merkitys tulla kuulluksi ja nähdyksi.

Sosiokulttuurinen teoria korostaa lasten osallisuuden tärkeyttä, jossa aikuisen ja lapsen väliset läheiset suhteet ovat välttämättömiä yhteisymmärryksen ja tarkoituksen luomiseksi, mikä on olennaista osallisuuden dialogiselle lähestymistavalle (Fitzgerald ym., 2010). Pienten lasten arkipäiväinen vuorovaikutus, yhteys ja kommunikaatio muiden kanssa muokkaa ja rakentaa arvoja, joita lapsilla on itsestään ja ympäröivästä maailmasta (Theopald, 2019). Yksilön oma aktiivinen toiminta on aina edellytys uusien taitojen omaksumiselle, ja näin ollen vuorovaikutustaidotkin kehittyvät lapsen saadessa paljon mahdollisuuksia kommunikointiin muiden ihmisten kanssa (Paavola-Ruotsalainen & Rantalainen, 2020). Varhaiskasvatuksen ammattilaisen ja lapsen välinen ensimmäinen yhteinen kontakti luo lähtökohdan vuorovaikutussuhteen rakentamiselle (Ranta, 2021). Paavola-Ruotsalainen ja Rantalainen (2020) korostavat vuorovaikutustilanteiden olevan korvaamattoman tärkeitä lapsen saadessa harjoitella itsensä ilmaisemisen taitoja sekä nähdä, miten hänen toimintansa vaikuttaa ympäristössä toimiviin ihmisiin ja miten nämä ihmiset reagoivat lapsen toimintaan. Se mitä lasten kanssa tehdään ja minkälaisiin vuorovaikutustilanteisiin heitä viedään, on merkityksellistä (Alijoki, 1998). Aikuisen malli ja tuki ovat tärkeitä elementtejä ja juuri aikuisen tehtävänä on tarjota lapselle turvallista vuorovaikutusta (Mikkola & Nivalainen, 2009). Positiivisen vuorovaikutussuhteen rakentumisessa ensisijaista on lapsen kokema turvallisuus, joka vaikuttaa keskeisesti lapsen kehitykseen, oppimiseen sekä hyvinvointiin (Ranta, 2021). Aito läsnäolo, lapsen huomioiminen sekä lapsen sanattomiin ja sanallisiin aloitteisiin vastaaminen ovat keskeinen osa

varhaiskasvatuksen ammattilaisen työtä. Hyvän kasvatuksen keskeisimpänä asiana on avoin ja rehellinen vuorovaikutus (Kyrönlampi, 2011).

Vuorovaikutus ja pedagogiikka kulkevat käsi kädessä varhaiskasvatuksessa, sillä laadukkaan pedagogiikan taustalla on laadukas vuorovaikutus (Ahonen, 2017). Ranta (2021) tuo esiin lapsen tekemien aloitteiden merkittävyyttä positiivisen suhteen rakentamisen alkuvaiheessa, jolloin varhaiskasvattajan keskeisenä tehtävänä on herkkyys lapsen tekemille aloitteille, jotta hän pystyy myös vastaamaan niihin. Varhaiskasvatuksen ammattilaisilta edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa havaita lasten sanallisia ja sanattomia aloitteita sekä tunnetiloja, ja siten taitoa suunnata ja muuttaa toimintaansa niiden perusteella (Opetushallitus, 2022). On tärkeää huomioida, että vuorovaikutukseen ei liity pelkästään puhuttu kieli vaan se on vastavuoroista reagoitua, jossa oleellisinta on pyrkimys ymmärtää toista (Ranta, 2021). Ilman edellä mainittua herkkyyttä, aikuisen on vaikeaa ymmärtää ja tunnistaa lapsen aloitteita sekä mielenkiinnonkohteita, tai sitä, mitä lapsi haluaa tai toivoo (Mikkola & Nivalainen, 2009). Malone ja Hartung (2010) esittävät näkemyksen siitä, että on mietittävä sellaisia uudenlaisia tapoja olla vuorovaikutuksessa lasten kanssa, jossa aikuinen mieluummin avaa dialogia kuin sulkee sitä. Tällöin pystytään rakentamaan sellainen ympäristö, joka sisältää kaikki lasten osallisuuden mahdollisuudet (Malone & Hartung, 2010).

Aikuisen ollessa vuorovaikutuksessa lapsen kanssa, hän on yleensä se, joka tekee aloitteet ja joka ohjaa lapsen tarkkaavuuden haluttuun suuntaan (Alijoki, 1998). Lapsi ei osaa vielä käsitellä eikä eritellä omia tai toisten ihmisten tunteita, mutta osaa lukea ympäristössään olevaa tunnekieltä (Mikkola & Nivalainen, 2009). Lapsen perusturvallisuus kehittyy ja vahvistuu päivittäisissä arjen kohtaamisissa, varsinkin silloin kun lapsi saa osakseen hyväksyntää ja läheisyyttä (Mikkola & Nivalainen, 2009). Tämän vuoksi varhaiskasvatuksen ammattilaisen on tärkeää huomioida lapsen eri vaiheet hänen kehityksessään ja tarjota lapselle oikeita asioita oikeaan aikaan, joten lapsen on myös tärkeää tietää, että hän on erityinen ainakin jollekin aikuiselle (Alijoki, 1998; Mikkola & Nivalainen, 2009).

Ahonen (2017) määrittelee teoksessaan vuorovaikutuksen olevan paljon muutakin kuin verbaalista kieltä, ja etenkin kasvokkain tapahtuvassa vuorovaikutuksessa on läsnä myös non-verbaalinen kieli. Lapsen ensisijaisia vuorovaikutustapoja ennen puhutun kielen omaksumista ovat erilaiset eleet, katseet, äänensävyt ja ilmeet (Dindar ym., 2020). Kalliala (2008) korostaa, että lapsen erilaisten ilmaisutapojen ymmärtäminen vaatii aikuiselta herkkyyttä. Vuorovaikutustilanteissa voidaan sekä eleiden että ilmeiden avulla tukea ja havainnollistaa puhetta kuin myös ilmaista tunteita sekä säädellä vuorovaikutusta (Ahonen, 2015). Non-verbaalisten eleiden avulla lapsi pystyy tuottamaan merkityksiä, joita hän ei pysty vielä puhutun kielen avulla tuottamaan (Dindar ym., 2020). Varhaiskasvatuksessa työskentelevillä aikuisilla on merkittävä rooli mallina olemiseen, myös vuorovaikutuksessa pienelle lapselle. Non-verbaalinen vuorovaikutus korostuu työskennellessä pienten lasten kanssa, sillä non-verbaalinen vuorovaikutus ilmenee muun muassa kehon asennoista, eleistä, ilmeistä, äänensävyistä sekä äänenpainosta (Ahonen, 2017). Lapsen kokemus ymmärretyksi tulemisesta sekä mahdollisuudesta itseilmaisuuksiin tarjoavat lapselle onnistumisen kokemuksia sekä oppimisen iloa, joka kannustaa lasta tekemään uusia vuorovaikutusaloitteita (Dindar ym., 2020).

2.5 Sensitiivinen vuorovaikutus

Sensitiivisyydellä tarkoitetaan vuorovaikutuksellista herkkyyttä, jossa keskeistä on kyky tarkastella erilaisia tilanteita sekä niihin liittyviä tunteita ja tapahtumia lapsen näkökulmasta (Paavola-Ruotsalainen & Rantalainen, 2020). Varhaiskasvatuksen ammattilaisella tulee olla kykyä kohdata toisia ihmisiä, luottaa intuitioonsa, tunnistaa tunteitaan ja olla läsnä arjen kaikissa hetkissä (Mikkola & Nivalainen, 2009). Myös varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus, 2022) tuodaan esiin varhaiskasvatushenkilöstön merkittävä rooli lasten sosiaalisten sekä emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lapsi oppii luottamaan tarvitsemansa tuen ja avun saantiin, kun hänen lähellään olevat aikuiset toimivat johdonmukaisesti tilanteeseen sopivalla tavalla sekä vastaavat hänen tarpeisiinsa (Paavola-Ruotsalainen & Rantalainen, 2020). Campell-Barrin (2017) mukaan varhaiskasvatuksen laadun rakenteellisten tekijöiden lisäksi tulisikin huomioida myös varhaiskasvatuksen

ammattilaisten rooli ja merkitys laadukkaan varhaiskasvatuksen saavuttamiseksi. Jokaisen varhaiskasvatuksen ammattilaisen työssä näkyy oma persoonallisuus ja arvot sekä sen hetkinen elämäntilanne, jotka voivat vaikuttaa työn tekemiseen. Silti on tärkeää muistaa ammatillisuus ja varhaiskasvatustyötä ohjaavat arvot. Aiemmat tutkimukset osoittavat, että varhaiskasvatuksen ammattilaiset, jotka kokevat useammin työssään positiivisen hyvinvoinnin tunteita, ovat harvemmin tyytymättömiä työhönsä ja usein hyvinvointikokemus on yhteydessä työntekijän ammatillisiin arvoihin (McMullen ym., 2020).

Ammattilaisten roolin lisäksi merkityksellisessä roolissa ovat aikuiset. Aikuiset omalla olemisellaan ja toiminnallaan luovat ilmapiirin, jossa lapsi kasvaa rakentaen käsitystä itsestään ja taidoistaan (Mikkola & Nivalainen, 2009). Aikuisen tulisi pyrkiä aidosti ymmärtämään lasta, ja tätä ymmärtämistä tukee lapsen kuunteleminen, reagointi vuorovaikutustilanteissa, aktiivinen läsnäolo sekä lapsen tunteminen (Ranta, 2021). Jokaisen lapsen kohtaaminen yksilönä, taito reagoida lapsen eleisiin ja aloitteisiin sekä oman toiminnan reflektointi ovat keskeisiä tekijöitä positiivisen suhteen rakentamisessa (Ranta, 2021). Syrjämäki ja Ahonen (2022) tuovat esiin sensitiiviseen vuorovaikutukseen sitoutuneiden varhaiskasvatuksen ammattilaisten merkityksen lasten sosiaalisemotionaalisen kehittymisen tukemisessa tietoisesti ja tavoitteellisesti niin ryhmässä kuin yksilöllisesti.

2.6 Lämmin vuorovaikutustapa tutkimuksen kehiksenä

Tässä tutkimuksessa käsittelemme sensitiivistä vuorovaikutusta Ahosen (2015) kehittämän lämpimän vuorovaikutustavan mallin mukaisesti. Viiden vuorovaikutustavan malli kuvaa lämmintä, ristiriitaista, teknistä, välttelevää sekä etäistä vuorovaikutustapaa haastavissa kasvatustilanteissa (Ahonen, 2015). Lämpimän vuorovaikutustavan määritelmän kautta analysoimme aiemmin tehtyjä tutkimuksia ja selvitämme, miten sensitiivinen vuorovaikutus näkyy tutkimuksissa.

Ahonen (2017) määrittelee varhaiskasvattajan syvän sitoutumisen vuorovaikutukseen lapsen tai lapsiryhmän kanssa olevan ominaista lämpimälle vuorovaikutustavalle. Syrjämäen ja Ahosen (2022) mukaan lämpimässä

vuorovaikutuksessa näkyy aikuisen sensitiivinen läsnäolo, silloin kun hän äänensävyllään, eleillään ja ilmeillään sekä kehonasennollaan viestii lapsille olevansa paikalla juuri heitä varten, samalla houkuttellen lapsia vastavuoroiseen vuorovaikutukseen. Lämpimissä vuorovaikutustilanteissa korostuu lapsen kohtaaminen kiireettömästi ja empaattisesti, jolloin varhaiskasvattaja pysähtyy lapsen kokemuksen äärelle kuunnellen lasta, pyrkien samalla ymmärtämään lapsen kokemuksen ja näkemyksen tilanteesta (Ahonen, 2017).

Ahosen (2015) määritelmän mukaan lämmintä vuorovaikutustapaa kuvaa; lasten kiireetön kohtaaminen lämpimissä vuorovaikutustilanteissa, pysähtyminen lapsen kokemuksen äärelle, lapsen arvostava kuunteleminen, varhaiskasvatuksen ammattilaisen pyrkimys tavoittaa lapsen kokemus ja tulkinta tilanteesta, lapsen tarpeiden mahdollisimman hyvä tunnistaminen, varhaiskasvatuksen ammattilaisen pyrkimys turvata lapselle tila olla oma itsensä ja tulla hyväksytyksi omana ainutlaatuisena itsenään sekä varhaiskasvatuksen ammattilaisen oman toiminnan reflektointi omien toimintatapojensa arvioinnissa.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tässä luvussa esittelemme tutkimuksemme tavoitteen ja tutkimuskysymykset. Tämän jälkeen syvennymme systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen, jonka avulla olemme tutkimuksemme toteuttaneet. Lopuksi kerromme, kuinka olemme keränneet tutkimusaineistomme, esittelemme aineistoa sekä kuvailemme käyttämäämme analyysitapaa.

3.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksemme tavoitteena on systemaattisen kirjallisuuskatsauksen avulla selvittää, millaisia varhaiskasvatuksen ammattilaisen sensitiivisen vuorovaikutuksen tapoja tutkimuksissa esiintyy. Tavoitteenamme on tuoda esille, miten sensitiivinen vuorovaikutustapa edesauttaa lapsen toimijuuden vahvistamisessa. Vuorovaikutus itsessään on hyvin laaja käsite, joten keskitymme tutkimuksessamme kasvattajan ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen. Lisäksi haluamme tutkimuksen avulla selvittää, miten varhaiskasvatuksen ammattilainen omalla vuorovaikutustavallaan voi vahvistaa lapsen toimijuutta.

Tutkimuskysymykset:

1. Minkälaisia sensitiivisen vuorovaikutuksen tapoja tutkimuksissa esiintyy varhaiskasvatuksen ammattilaisten toiminnassa?
2. Miten varhaiskasvatuksen ammattilaisen sensitiivisen vuorovaikutuksen tavat vahvistavat lapsen toimijuutta?

3.2 Systemaattinen kirjallisuuskatsaus

Vilkan (2023) mukaan kirjallisuuskatsaus voidaan määritellä tutkimustavaksi, jonka avulla tutkitaan tutkijoiden alkuperäistutkimuksia, ja sen tarkoituksena on olemassa olevan tiedon tunnistaminen, arvioiminen, tulkitseminen sekä yhdistäminen. Tutkimuskysymyksiin vastaamiseksi systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa on tarkoituksena löytää perusteellisella hakuprosessilla laadukkaimmat sekä tarkoituksenmukaisimmat alkuperäistutkimukset, ja tavoitteena on yksittäisten tutkimusten tiedon yhdistäminen (Vilka, 2023). Nämä kriteerit huomioiden, olemme rajanneet tutkimuskysymyksemme tarkasti sekä pohtineet niiden pohjalta tutkimuksemme teoreettisen viitekehyksen ja tärkeimmät käsitteet. Valitsimme systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tutkimusmenetelmäksemme, koska halusimme selvittää, mitä sensitiivisestä vuorovaikutuksesta on aiemmin tutkittu. Halusimme luoda käsityksen siitä, minkälaisia näkökulmia sensitiivisestä vuorovaikutuksesta esiintyy varhaiskasvatuksen kontekstissa ja miten ne näyttävät lapsen ja aikuisen välisessä vuorovaikutuksessa suhteessa lapsen toimijuuden vahvistamiseen.

Systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa teoreettisen viitekehyksen tarkoituksena on jäsentää tietoisesti valittua ja käytettyä teoreettista näkökulmaa, jonka näkökulmasta tutkittavaa asiaa tarkastellaan, selitetään ja tulkitaan (Vilka, 2023). Tematisoinnin avulla lähestymme tutkittavaa aineistoa tuomalla esiin tutkimusongelmaa selkiyttäviä teemoja, jolloin meille mahdollistuu tiettyjen aineistossa esiintyvien ja ilmenevien teemojen vertailu (Eskola & Suoranta, 1998). Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tavoitteena on synteessin luominen, mitä tutkitusta aiheesta tiedetään tai ei vielä tiedetä, ja tiivistää tieto osoittaen mihin suuntaan aihepiirin tutkimustieto on menossa (Vilka, 2023).

3.3 Tutkimusaineisto

Aloitimme aineiston keruun tarkastelemalla aiempia opinnäytetöitä ja väitöskirjoja, jotka liittyivät aiheeseemme. Tutkimme aiempien tutkimusten lähdeluetteloja, pyrkimyksenä löytää alkuperäiset lähteet. Arvioimme kriittisesti aineiston keruussa tutkimusartikkelien luotettavuutta ja tutkimme esimerkiksi

artikkelin julkaisuvuoden, artikkelin tekijät sekä missä tutkimusartikkeli on julkaistu ja mikä taho on toiminut artikkelin julkaisijana. Vilkka (2021) korostaa lähdekritiikin tärkeyttä, koska tutkimuksessa sekä aineiston että lähteen sisäisen laatu ovat suoraan yhteydessä opinnäytetyön luotettavuuteen ja laatuun. Löydettyämme mielenkiintoisia lähteitä, hyödynsimme muun muassa Andor-tietokantaa, Google Scholaria ja ProQuestia aineiston keruussa.

Löytääksemme tutkimusaiheemme kannalta tarkoituksenmukaisimpia artikkeleita käytimme hakusanoja 'sensitiivinen vuorovaikutus', 'varhaiskasvatus', 'lasten toimijuus', 'osallisuus', sekä teimme aineistohakua suoraan artikkelien nimellä. Käänsimme käyttämämme suomenkieliset hakusanat englanniksi ja pyrimme siten löytämään myös englanninkielisiä artikkeleita. Käytimme hakusanoja 'sensitive interaction', 'children's participation', 'participation in early childhood education', 'sensitive interaction in finnish early childhood education'. Löysimme kolme englanninkielistä artikkelia tutkimukseemme, jotka käsittelevät suomalaista varhaiskasvatusta. Koimme helmenkasvatuksen hyväksi keinoksi etsiä meidän tutkimukseemme sopivia artikkeleita.

Varhaiskasvatusta koskevissa näkemyksissä on väistämättä eri maiden välisiä kulttuurisia eroja, jotka voivat näkyä esimerkiksi käsityksinä varhaiskasvatuksen tarkoituksesta tai poliittisessa päätöksenteossa (Campell-Barr, 2017). Erot varhaiskasvatuksessa osoittavat, että paikallisen tason kriittinen tarkastelu ja tutkiminen ovat merkityksellisiä varhaiskasvatuksen laadun muovaamisessa (Campell-Barr, 2017). Eri maiden välisten kulttuuristen erojen sekä paikallisen tason kriittisen tarkastelun vuoksi rajasimme tutkimusartikkelien tutkimukset käsittelemään suomalaista varhaiskasvatusta. Rajauksen jälkeen kävimme artikkeleita läpi artikkelin nimen ja tiivistelmän sisällön mukaan. Tässä kohtaa rajasimme pois artikkelit, jotka eivät koskeneet suomalaista varhaiskasvatusta, sillä ne eivät olleet oleellisia tutkimukseemme kannalta. Tutkimukseemme jäivät ne artikkelit, joissa mainittiin vuorovaikutus, sensitiivisyys, osallisuus sekä kasvattajan ja lapsen välinen vuorovaikutus. Tutkimukseemme teoreettisen viitekehyksen avulla rajasimme tutkimukseemme valikoitujen vertaisarvioitujen tutkimusartikkelien tutkimusajankohdat niin, että systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen valikoidut tutkimukset sijoittuvat ajallisesti 2010-luvusta eteenpäin.

Tutkimusaineistomme on kerätty syys-lokakuun aikana vuonna 2024. Aineistomme koostuu yhdeksästä vertaisarvioiduista tutkimusartikkeleista. Artikkeleista kahdeksan on julkaistu kasvatusalan tieteellisissä lehdissä ja yksi artikkeli on julkaistu Suomen kasvatustieteellisen seuran artikkelikokoelmakirjassa. Suomenkielisistä artikkeleista yksi on julkaistu vuonna 2017, neljä artikkelia on julkaistu vuonna 2021 ja yksi artikkeli vuonna 2023. Englanninkieliset artikkelit, jotka liittyvät suomalaiseen varhaiskasvatukseen ovat julkaistu vuosina 2012, 2021 ja 2022.

Tutkimusaineiston valintaprosessissa yhtenä kriteerinä vuorovaikutustapojen tarkasteluun oli erilaisten toimijoiden näkökulmien huomioiminen. Koska tutkimuskysymyksemme on rajattu koskemaan lapsen ja aikuisen välistä vuorovaikutusta varhaiskasvatuksessa tarkastelemme sensitiivisiä vuorovaikutuksen tapoja varhaiskasvatuksen ammattilaisten toiminnassa ja miten ne vahvistavat lapsen toimijuutta. Halusimme tutkimusaineiston koskevan sekä varhaiskasvatuksen ammattilaisia että lapsia. Tämän vuoksi meille oli tärkeää, että tutkimusaineisto on monipuolinen ja aineiston valinnassa huomioimme lasten näkökulmien ja kokemusten esille tulon. Tutkimusaineiston valintaprosessin kautta systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen valikoitui artikkelit, jotka käsittelevät varhaiskasvatuksen ammattilaisten käsityksiä osallisuudesta ja ajatuksia lasten osallisuuden edistämiseksi, millaiset tekijät vaikuttavat lasten hyvinvointiin sekä miten varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria voidaan kehittää. Tämän lisäksi valituissa tutkimusaineistoissa näkyi työntekijän ammatillisen osaamisen kehittämisen vaikutus osallisuuden merkityksen syventämisessä, varhaiskasvatuksen ammattilaisten sitoutumista lapsen osallisuuden edistämiseen sekä oppimisympäristöjen vaikutus sensitiivisen vuorovaikutuksen toteutumisessa. Taulukossa 2 esittelemme systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseemme valikoituneet tutkimusartikkelit.

TAULUKKO 2. Tutkimusaineiston esittely

Kirjoittajat ja ilmestymisvuosi	Tutkimuksen otsikko
Harkoma, S. M., Sajaniemi, N. K., Suhonen, E., & Saha, M. (2021).	Impact of pedagogical intervention on early childhood professionals' emotional

	availability to children with different temperament characteristics.
Havisalmi, J., & Reunamo, J. (2023).	Mistä varhaiskasvatuksen kaaoksessa on kysymys?
Heikka, J., Kettukangas, T., Turja L., & Heiskanen, N. (2022).	How educators commit to enhancing children's participation in early childhood education pedagogical plans.
Kallinen, K., Nikupetteri, A., Laitinen, M., Lantela, L., Turunen, T., Nurmi, H., & Leinonen J. (2021).	Lasten arjen hyvinvoinnin tekijät.
Kettukangas, T., Heikka, J., & Pitkäniemi H. (2017).	Lasten osallisuus perustoiminnoissa – varhaiskasvattajien arviointeja.
Martikainen, S-J., & Oikarinen, T. (2021).	"Lapsista näkee, että me tehdään tämä hyvin": Sosioemotionaalisen hyvinvoinnin toimintakulttuuri päiväkodissa.
Nivala, E. (2021).	Osallisuuden vahvistaminen yksinäisyyden ehkäisemisenä.
Salminen, J., Lerkkanen M-L., Poikkeus A-M., Pakarinen, E., Siekinen, M., Hännikäinen, M., Poikonen, P-L., & Rasku-Puttonen, H. (2012).	Observed Classroom Quality Profiles Kindergarten Classroom's in Finland.
Sevón, E., Hautala, P., Hautakangas, M., Ranta, M., Merjovaara, O., Mustola, M., & Alasuutari M. (2021).	Lasten osallisuuden jännitteet varhaiskasvatuksessa.

3.4 Aineiston analyysi

Käytämme tutkimusaineistomme analyysimenetelmänä teoriaohjaavaa sisällönanalyysia yhdessä Liisa Ahosen (2015) luoman lämpimän vuorovaikutustavan mukaan. Lisäksi analysoimme, minkälaisia sensitiivisen vuorovaikutuksen tapoja tutkimuksissa nousee esille ja miten ne tukevat lapsen toimijuutta. Sisällönanalyysin avulla tuomme esiin tiiviin kuvauksen tutkittavasta ilmiöstä sekä kuvaamme eri tutkimusten sisältöjä sanallisesti (Tuomi & Sarajärvi, 2002). Tuomi ja Sarajärvi (2002) tuovat kuitenkin esiin, että teoriaohjaava sisällönanalyysi etenee lähtökohtaisesti aineistolähtöisen analyysin tapaan aineiston ehdoilla, mutta erona on se, että teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä teoreettiset käsitteet on määritelty jo ennalta. Tutkimustamme varten olemme luoneet teoreettisen viitekehysten, jonka avulla tarkastelemme saatuja tuloksia.

Teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla etenemme tutkimuksessamme hermeneuttisen kehän mukaisesti syventämällä ymmärrystämme tutkimuskohteesta samalla reflektoiden yhdessä tutkijaparin kanssa niin tutkimusaineiston ja teorian välistä yhteneväisyyttä kuin eroavaisuutta. Härmä (2023) korostaa, että tutkijan tulisi käydä vuoropuhelua lähteiden ja tutkimusaineiston välillä, jolloin pystytään arvioimaan tulkintojen uskottavuutta välittömästi. Tutkijoina olemmekin pyrkineet tähän ja olemme käyneet keskustelua mielenkiintoisen lähdeaineiston ja tutkimustulosten välillä. Vilkan (2021) mukaan hermeneuttisessa kehässä tehtyjen tulkintojen tulisi edetä ja syventyä, koska jokainen uusi tulkinnan tarkastelu vie parhaimmillaan lähemmäs ilmiön syvällisempää ymmärtämistä.

Tematisoinnin avulla pystyimme jäsentämään tutkimusongelmaamme ja kohdentamaan aineistohakua ja vertaisarvioitujen tutkimusten analysointia käsittelemään tutkimuskysymystemme kannalta keskeisiä näkökulmia. Ensimmäiseen tutkimuskysymykseemme liittyen tematisointi toteutettiin Ahosen (2015) lämpimän vuorovaikutustavan mukaan, jonka määritelmän mukaisesti analysoimme aineistosta, miten sensitiivinen vuorovaikutus ilmenee tutkimuksissa. Tulosten esittämisen osana käytämme havainnollistavaa taulukkoa (Taulukko 3) kappaleessa 4.1, johon olemme koonneet artikkelikohtaisesti saatuja tuloksia. Olemme järjestäneet taulukossa analysoidut artikkelit kronologiseen aikajärjestykseen artikkelin julkaisuvuoden mukaan ja numeroineet artikkelit tulosten esittämistä varten. Halusimme tuoda tutkimusartikkelit kronologiseen aikajärjestykseen sen vuoksi, jotta näkisimme, ilmeneekö niissä eroavaisuuksia sekä yhteneväisyyksiä artikkelien julkaisuajankohtien perusteella. Tuloksia vertaillessa käytämme artikkeleista numerointia Taulukon 3 mukaisesti molempien tutkimuskysymystemme tulosten esittelyssä. Toisessa tutkimuskysymyksessämme toteutimme tematisoinnin järjestelemällä tutkimuksen tulokset neljän teeman mukaan; tarve ajatusmallien muutokselle, varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri ja henkilöstön asenne, lapsen näennäinen osallisuus sekä jokaisen lapsen toimijuus. Valitut teemat nousivat tutkimusartikkeleista. Näiden teemojen avulla tutkimuksen tulosten esittely on selkeää sekä pystymme osoittamaan artikkelien tulosten yhteneväisyyttä ja eroavaisuutta.

4 TULOKSET

Tässä luvussa esittelemme keräämäämme tutkimusaineistoa ja teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä tuotettuja tuloksia. Kappaleessa 4.1 vastaamme ensimmäiseen tutkimuskysymykseemme, minkälaisia sensitiivisen vuorovaikutuksen tapoja tutkimuksissa esiintyy varhaiskasvatuksen ammattilaisten toiminnassa. Tähän tutkimuskysymykseen esittelemme vastauksen havainnollistavan taulukon (Taulukko 3) muodossa, lisäksi vertailemme artikkelien tuloksia sekä toisiinsa että Ahosen (2015) luoman lämpimän vuorovaikutustavan kautta. Kappaleessa 4.2 vastaamme toiseen tutkimuskysymykseen, joka käsittelee lapsen toimijuuden vahvistamista.

4.1 Sensitiivisen vuorovaikutuksen tavat varhaiskasvatuksen ammattilaisten toiminnassa tutkimuksissa

TAULUKKO 3 Tutkimusaineiston tulokset

Kirjoittajat ja ilmestymisvuosi	Tutkimuksen otsikko	Tutkimuksen tavoite	Tutkimusmenetelmä	Sensitiivisen vuorovaikutustavan esiintyminen
<p>1. Salminen, J., Lerkkanen, M-L., Poikkeus, A-M., Pakarinen, E., Siekkinen, M., Hännikäinen, M., Poikonen, P-L. & Rasku-Puttonen, H. (2012).</p>	<p>Observed Classroom Quality Profiles Kindergarten Classroom's in Finland</p>	<p>Tarkastella päiväkodin luokahuoneiden laatuprofiileja henkilökohtaisen lähestymistavan avulla ja analysoida näitä malleja suhteessa opettajan ja opetustilan ominaisuuksiin. Tämän tutkimuksen tuloksia voidaan käyttää myös tunnistamaan opettajien ammatilliset vahvuudet sekä heikkoudet ja samalla auttamaan heitä kehittymään heikoimmilla osa-alueillaan.</p>	<p>Aineisto kerättiin osana First Step-seurantatutkimusta. Tutkimus toteutettiin havainnoimalla lastentarhanopettajia CLASS- ja ECCOM-havainnointimittareiden avulla. Tutkimuksessa hyödynnettiin kyselylomaketta lastentarhanopettajille (selvitettiin heidän väestötietojaan, esim. peruskoulutusta, koulutusalan työkokemusta vuosina,</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Läheinen ja tukea antava opettaja • Korkea emotionaalinen tuki • Positiivinen ilmapiiri • Opettajan herkkyys

			lasten lukumäärää luokkahuoneessa, lisähenkilöstön määrää luokkahuoneessa, opetustoimintaan liittyviä asioita sekä luku- ja kirjoitustaitoon. liittyvien toimintojen määrää) Huoltajille suunnattua kyselyä (äitejä pyydettiin arvioimaan ammatillista koulutustasoaan).	
2. Kettukangas, T., Heikka, J. & Pitkäniemi, H. (2017)	Lasten osallisuus perustoiminnoissa- varhaiskasvattajien arviointeja	Tarkastella varhaiskasvatuksen henkilöstön käsityksiä siitä, miten lasten osallisuutta edistetään varhaiskasvatuksen perustoiminnoissa	Kvantitatiivinen sekä kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä. Aineisto analysoitiin SPSS-ohjelman avulla tilastollisesti. Kyselytutkimus kohdennettiin lastentarhanopettajille, lastenhoitajille sekä	<ul style="list-style-type: none"> • Tiedot ja taidot tukea lasten osallisuutta perustoiminnoissa • Tietoinen lasten pystyvyyden tunteen ja itsetunnon vahvistaminen

			avustajille. Kyselyssä selvitettiin tutkimusteemojen lisäksi henkilöiden ammattinimike, koulutus, sukupuoli, ikäryhmä ja työvuosien määrä.	<ul style="list-style-type: none"> • Kannustaa lapsia omien ajatusten ja ratkaisuehdotusten ilmaisuun
3. Kallinen, K., Nikupeteri, A., Laitinen, M., Lantela, L., Turunen, T., Nurmi, E. & Leinonen, J. (2021)	Lasten arjen hyvinvoinnin tekijät	Millaisista tekijöistä lasten arjen hyvinvointi rakentuu lasten kertomina.	Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä hyödyntäen narratiivista sisällönanalyysiä. Tutkimuksessa analysoitiin päiväkodeissa ja kouluissa kerättyjä lasten ryhmä- ja parihaastatteluaineistoja.	<ul style="list-style-type: none"> • Aikuisten aito läsnäolo • Pysähtymisen tärkeys • Kuulluksi ja ymmärretyksi tuleminen • Lapsen kohtaaminen arjen tilanteissa • Aito kiinnostus lapsen asioita kohtaan

				<ul style="list-style-type: none"> • Aikuisen arvostus lapsen tietoa kohtaan
<p>4. Martikainen, S-J. & Oikarinen, T. (2021)</p>	<p>”Lapsista näkee, että me tehdään tämä hyvin”: Sosioemotionaalisen hyvinvoinnin toimintakulttuuri päiväkodissa</p>	<p>Millaiset kokemukset ja tekijät päiväkotiympäristössä edistävät sosioemotionaalista hyvinvointia. Kuinka toimintakulttuuria voi kehittää hyvinvointia tukevaksi.</p>	<p>Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä, hyödyntäen teorialähtöisiä sisällönanalyysejä. Yhteistutkijuuden metodologialla toteutettu tutkimus, jonka kohteena oli viisi päiväkodin kasvattajatiimiä.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kasvattajan hyvä, optimismi ja positiivisuus • Lämmin kohtaaminen lapsen kanssa • Kiireettömyys • Leppoisa ja luottavainen ilmapiiri • Lapsen kuulluksi ja ymmärretyksi tuleminen • Läsnäolo
<p>5. Sevo’n, E., Hautala, P., Hautakangas, M., Ranta, M., Merjovaara, O.,</p>	<p>Lasten osallisuuden jännitteet varhaiskasvatuksessa</p>	<p>Miten koulutukseen osallistuneet opiskelijat puhuvat ja keskustelevat lasten osallisuudesta. Millaisia merkityksiä he</p>	<p>Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä, hyödyntäen diskurssianalyttistä tutkimusotetta.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Aktiivinen kuunteleminen • Lasten kunnioittaminen

Mustola, M. & Alasuutari, M. (2021)		liittävät lasten osallisuuden toteutumiseen varhaiskasvatuksessa.	Tutkimuksen osallistui yliopiston tutkinto-opiskelijoita kasvatustieteiden- ja psykologian tiedekunnasta sekä varhaiskasvatukset että esi- ja alkuopetuksen ammattilaiset. Tutkimus toteutettiin koulutukseen osallistuneiden opiskelijoiden haastattelu- ja ryhmäkeskusteluista.	<ul style="list-style-type: none"> • Lasten osallisuutta tukeva pedagogiikka • Ajan antaminen lapsen ajattelulle • Keskusteluun kannustaminen • Lapsen toimijuuden kunnioittaminen • Aikuisten sensitiivisyys lasten aloitteille
6. Nivala, E. (2021)	Osallisuuden vahvistaminen yksinäisyyden ehkäisemisenä varhaiskasvatuksessa	Osoittaa, että lasten osallisuuden vahvistaminen varhaiskasvatuksessa voi tarjota mahdollisuuksia ehkäistä heidän yksinäisyyttään. Tukea kuulluksi tulemisen lisäksi lapsen sosiaalista kasvua	Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä, hyödyntäen käsiteanalyttistä tulkintaa. Tutkimuksessa vertaillaan osallisuuden eri näkökulmia ja miten ne ovat näyttäytyneet suomalaisessa	<ul style="list-style-type: none"> • Poliittinen osallisuus (esim. mielipiteiden ilmaisu sekä kuulluksi tuleminen, lapsen mahdollisuus osallistua toiminnan

		ja hyvinvointia laaja- alaisesti.	varhaiskasvatuskirjallisuud essa.	suunnitteluun ja toteuttamiseen, päätöksentekoon osallistuminen) <ul style="list-style-type: none"> • Sosiaalinen osallisuus (esim. lapsen kohtaaminen, lapsen kokemus hyväksytyksi tulemisesta, kuulluksi ja nähdyksi tuleminen, mahdollisuus osallistua vuorovaikutuksee n ja yhteiseen toimintaan) • Yhteisöön kuuluminen
--	--	--------------------------------------	--------------------------------------	--

<p>7. Harkoma, S. M., Sajaniemi, N. K., Suhonen, E. & Saha, M. (2021)</p>	<p>Impact of pedagogical intervention on early childhood professionals' emotional availability to children with different temperament characteristics</p>	<p>Arvioida pedagogisen puuttumisen vaikutusta varhaiskasvatuksen ammattilaisten emotionaaliseen saatavuuteen eri temperamenttiominaisuuksilla oleville lapsille</p>	<p>Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä, hyödyntäen videointia luokkahuoneissa kuvaten tosielämän tilanteita ja pedagogista toimintaa sekä interventiota. Lasten temperamenttiominaisuuksia arvioitiin ECBQ-kyselylomakkeella.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Herkkä ja tukea antava vuorovaikutus • Aikuisen kyky tarjota positiivista ja asianmukaista ohjausta
<p>8. Heikka, J., Kettukangas, T., Turja, L. & Heiskanen, N. (2022).</p>	<p>How educators commit to enhancing children's participation in early childhood education pedagogical plans.</p>	<p>Tutkimuksen tavoitteena oli tutkia varhaiskasvatuksen ammattilaisten sitoutumista lasten osallisuuden edistämiseen pedagogisissa käytännöissä varhaiskasvatusympäristöissä.</p>	<p>Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä, jossa tarkasteltiin suomalaisten varhaiskasvatusyksiköiden henkilökunnan reflektoinnin avulla laatimia lasten osallisuussuunnitelmia.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Luottamuksen ilmapiiri • Lapsen arvostaminen ainutlaatuisena ja tärkeänä ihmisenä • Kasvattajat ovat läsnä lapsille ja asettuvat lasten tasolle • Kiireettömyys

				<ul style="list-style-type: none"> • Lasten ohjaaminen ja kannustaminen itsenäiseen toimintaan
<p>9. Havisalmi, J. & Reunamo, J. (2023)</p>	<p>Mistä varhaiskasvatuksen kaaoksessa on kysymys?</p>	<p>Mitkä oppimisympäristön tekijät liittyvät korkeaksi arvioituun kaaokseen?</p>	<p>Kvantitatiivinen tutkimusmenetelmä, joka toteutettiin valtakunnallisen Kehittävä palaute- menetelmän avulla. Aineisto koostui varhaiskasvatus henkilöstön tekemistä oppimisympäristöarvioista strukturoidun kyselylomakkeen avulla ja lisäksi havainnoitiin viittä lasta. Aineisto analysoitiin SPSS-ohjelman avulla.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tuetussa leikissä aikuisten osallistuminen, aktiivisuus ja huomion kiinnittäminen lapsiin • Lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutteinen toiminta • Lasten ajatusten huomiointi • Lapsen mielikuvien syventäminen

Tutkimukseemme valikoituneista artikkeleista kaikki yhdeksän vastasi ensimmäiseen tutkimuskysymykseemme, joka käsitteli varhaiskasvatuksen ammattilaisen sensitiivisen vuorovaikutuksen tapoja. Tutkimuksessamme olevista jokaisesta yhdeksästä artikkelista nousi selkeästi esille varhaiskasvatuksen ammattilaisen lämpimän vuorovaikutuksen tapoja, ja niissä ilmeni yhteneväisyyttä toisiinsa. Artikkeleissa [3] ja [4] nousi vahvimmin esille erilaisia sensitiivisen vuorovaikutuksen tapoja, jotka vastaavat Ahosen (2015) lämpimän vuorovaikutustavan määritelmää. Näissä korostui aikuisen aito läsnäolo, kiireettömyys sekä pysähtyminen lapsen asioiden äärelle. Artikkelissa [6] vertailtiin poliittisen osallisuuden sekä sosiaalisen osallisuuden merkitystä lasten toimijuuden tukemisessa. Kyseinen artikkeli toi hyvin esille, miten molemmat osallisuuden muodot toivat yhdistettynä näkyviin selvästi Ahosen (2015) lämpimän vuorovaikutustavan ominaisuudet sensitiivisen vuorovaikutuksen kuvauksessa. Artikkeleissa [1], [2], [5], [7] ja [8] nousi esille Ahosen (2015) lämpimän vuorovaikutustavan elementtejä, joita olivat opettajan herkkyyks, tietoisuus lasten pystyvyyden tunteen ja itsetunnon vahvistamisesta, aikuisen sensitiivisyys lasten aloitteille, herkkä ja tukea antava vuorovaikutus sekä luottamuksen ilmapiiri. Artikkelissa [9] sensitiivinen vuorovaikutus näkyi lapsen ja aikuisen välisenä vastavuoroisena vuorovaikutteisena toimintana, esimerkiksi tuetun leikin muodossa, jossa aikuinen osallistui toimintaan aktiivisesti ja kiinnitti huomionsa lapsiin.

4.2 Varhaiskasvatuksen ammattilaisen sensitiivisen vuorovaikutuksen tavat lapsen toimijuuden vahvistamisessa

Kaikki tutkimukseemme valikoituneet artikkelit käsittelivät lapsen osallisuutta eri näkökulmista. Artikkeleissa nousi esille varhaiskasvatuksen ammattilaisten oma toiminta, heidän asenteensa sekä varhaiskasvatuksen ammattilaisten riittävä tietämys lapsen osallisuudesta, sen sisällöstä sekä merkityksestä lapsen toimijuuden tukemisessa ja vahvistamisessa.

4.2.1 Tarve ajatusmallien muutokselle

Artikkelissa [1] nousi esille, miten lapsilähtöiset opetuskäytännöt tukevat lapsen osallisuutta, jota opettajalähtöiset opetuskäytännöt puolestaan vähensivät. Artikkelissa [5] lasten osallisuuden toteutumisen nähtiin merkitsevän lapsen ja aikuisen välisen suhteen tasavertaistumista ja samalla aikuisen kontrollista luopumista, jolloin mahdollistuu lapsen kuuleminen, lasten aloitteiden huomioiminen sekä päätöksentekoon osallistuminen. Artikkelissa [1] opettajien työkokemus vaikutti lapsilähtöisten opetuskäytäntöjen toteutumisessa sekä lasten osallisuuden tukemisessa, kuitenkin opettajien taustaominaisuuksissa, esimerkiksi ikä tai koulutustausta nähtiin vähemmän vaikuttavina tekijöinä verrattuna opettajien asenteisiin. Artikkelissa [4] nousi myös esiin varhaiskasvatuksen ammattilaisten asenteiden merkitys, miten heidän kokemansa positiiviset tuntemukset ja kokemukset liittyvät niin hyväksyntään, luottamukseen kuin ymmärrykseen, joiden ajatellaan toimivan heidän toimintaansa ohjaavina arvoina, jolloin nämä arvot ilmenivät varhaiskasvatuksen ammattilaisten myötätuntoisina ja arvostavina ajatusmallien muutoksena suhteessa itseen, lapseen sekä työyhteisössä toimimiseen. Lisäksi artikkelista [2] nousi esiin näkökulma, jossa osallisuuden hahmottamisen ei nähty olevan riippuvainen ammatista, vaan eri ammattiryhmät pikemminkin käyttäytyvät hyvin samankaltaisesti sen suhteen, minkälaiseen osallisuutta edistävään toimintaympäristöön varhaiskasvatuksen ammattilaiset sijoittavat itsensä.

4.2.2 Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri ja henkilöstön asenne

Artikkeli [9] toi esiin, miten vahvistamalla pedagogisen johtajuuden rakenteita sekä sosiaalisen oppimisympäristön toimintatapoja pystytään vähentämään varhaiskasvatushenkilöstön kaoottisuuden kokemuksia. Tällöin pystytään luomaan sellaisia rakenteita, jotka tukevat toiminnan kehittämistä, toimintakulttuurin kriittistä tarkastelua ja reflektointia. Myös artikkeleissa [4, 6] korostuu, miten toimintakulttuurin kehittämisessä ja sosioemotionaalisen hyvinvoinnin vahvistamisessa varhaiskasvatuksen ammattilaisten yhteinen dialogi ja reflektio ovat keskeisessä roolissa oman toiminnan tarkastelussa ja tunnistamisessa, yhteisessä asioiden jakamisessa sekä uusien ajatusmallien

muotoutumisessa työtä ohjaaviksi tavoitteiksi ja normeiksi. Artikkelissa [5] nostettiin lisäksi esille, miten varhaiskasvatuksen ammattilaisten oman ammatillisen identiteettinsä muovautumista ja kehittymistä tapahtuu tietoisuuden lisääntyessä ja syventyessä niin lasten oikeuksista kuin osallisuudesta, jolloin kouluttautumisen myötä pystytään tuomaan uusia näkökulmia ja syvällisyyttä myös työyhteisössä tapahtuvaan keskusteluun ja reflektointiin lasten osallisuuteen liittyvissä kysymyksissä. Myös artikkelissa [7] nousi esille, miten varhaiskasvatuksen ammattilaisten lisäkouluttautuminen voi parantaa heidän emotionaalista saatavuuttaan lapsille, joilla on temperamenttisia haasteita. Artikkelissa [2] varhaiskasvatuksen ammattilaiset kokivat suurimpana kehittämiskohteena tunnistaa niitä toimintatapoja, jotka rajoittavat lasten osallisuutta. Näiden artikkelien tulokset vahvistavat lapsen toimijuuden tukemisen tärkeyden ja sensitiivisen kohtaamisen merkityksen. Artikkelissa [3] tuotiin esiin lasten näkökulmaa, miten lasten aktiivinen osallisuus ja toimijuus näyttäytyi heidän innokkaana ja aktiivisena ideoijan roolina, heidän saadessa esittää ideoita esimerkiksi päiväkodin kehittämiseksi.

4.2.3 Lapsen näennäinen osallisuus

Artikkelissa [3] nousi puolestaan esille lapsen hyvinvoinnin rakentumisen näkökulma, jossa lasten aktiivinen osallisuus ja toimijuus osoittivat, miten hyvin lapsilla on kehittämissuhteita suhteessa omaan hyvinvointiinsa arjen erilaisissa ympäristöissä. Kyseisessä artikkelissa arvioitiin kriittisesti, miten lapset luottavat omaan tietämykseensä ja päätöksenteon mahdollisuuksiin, mutta esimerkiksi päiväkotiympäristöstä heidän tietojaan hyödynnetään edelleen rajallisesti ja lasten vaikuttamisen ja päätöksenteon mahdollisuudet rajautuvat lähinnä lapsen omaan tekemiseen. Myös artikkeleissa [5, 8] pohdittiin kriittisesti lasten osallisuuden näennäistä toteutumista varhaiskasvatusympäristössä ja [8] lasten osallisuus nähtiin osallisuuden suunnitelmissa lähinnä lasten pedagogisen toiminnan toiveiden kuuntelemisen ja dokumentoinnin yhteydessä sekä mahdollisuudesta vaikuttaa ja tehdä valintoja toiminnassa. Artikkelissa [8] tuotiin lisäksi esiin, kuinka paljon varhaiskasvatuksen ammattilaisilla on vielä opittavaa, jotta voidaan ymmärtää, miten osallisuus voidaan toteuttaa käytännön työssä kokonaisvaltaisesti. Artikkelissa [2] puolestaan varhaiskasvatuksen ammattilaiset

kokivat tiedostavansa hyvin, millaiset tiedot ja taidot vaaditaan lasten osallisuuteen perustoiminnoissa. Tämä edellyttää varhaiskasvatuksen ammattilaisilta lasten kohtaamista arjessa, suhtautumista lapsiin aktiivisina toimijoina ja tiedontuottajina sekä lasten hyvinvoinnille antamien merkitysten arvostamista. Artikkelista [6] arvioitiin kriittisesti poliittisen toimijuuden vahvaa roolia määriteltäessä osallisuutta varhaiskasvatuskirjallisuudessa sekä pohdittiin, miten sosiaalinen osallisuus näkyy yhteisöön kuulumisen tunteena luoden perustan lasten poliittisen osallisuuden toteutumiselle. Kyseinen artikkeli tuokin esille mielenkiintoisen näkökulman lapsen osallisuuteen osoittaen, että lasten sosiaalinen ja poliittinen osallisuus eivät poissulje toisiaan vaan pikemminkin tarvitsevat toisiaan.

4.2.4 Jokaisen lapsen toimijuus

Aineistosta [3, 4, 5] korostettiin, miten lapset osallistuvat ja samalla osoittavat toimijuutta ideoiden ja toiveiden kautta ja sen vuoksi onkin tärkeää ymmärtää, että ne ovat osa lasten osallisuutta ja toimijuutta. Artikkelissa [5] nostettiin esille tärkeä huomio liittyen esimerkiksi pienten alle 3-vuotiaiden lasten, erityistä tukea tarvitsevien lasten sekä maahanmuuttajalasten mahdollisuuksista olla osallisia tai vaikuttaa asioihin, osallisuuden perustuessa vain verbaaliseen vuorovaikutukseen. Kyseisen artikkelin tutkimukseen osallistuneet varhaiskasvatuksen ammattilaiset toivat esille heidän oikeuttaan omaan ääneensä, vaikka heillä ei välttämättä ole vielä sanoja tai yhteistä kieltä. Artikkelissa [6] korostettiin, että varhaiskasvatuksen ammattilaiset voisivat löytää sellaisia toimintatapoja, joiden avulla pystytään tietoisesti tukemaan lasten kuulumista ja sen kautta toteutuvaa sosiaalista osallisuutta, kun tunnistetaan lasten kuulumisen politiikkaan liittyviä prosesseja ja ymmärretään tulkinta lasten kuulumisesta. Artikkelissa [8] nousi kriittiseen tarkasteluun varhaiskasvatuksen ammattilaisten ajattelussa se, että osallisuutta pohdittiin yksittäisten lasten näkökulmasta, jolloin yhteisöllisyyden näkökulmaa ei painotettu.

Tutkimustulokset osoittavat, että varhaiskasvatuksen ammattilaisilla on tietoa ja taitoa lapsen toimijuuden vahvistamiseksi, joka vaatii heiltä omien näkökulmien ja asenteiden kriittistä tarkastelua. Jokainen tutkimukseemme valikoitunut artikkeli tarkasteli lapsen toimijuutta eri näkökulmista. Mielenkiintoista oli nähdä,

miten artikkeleista esille nousseista tuloksista löytyi myös yhdistäviä tekijöitä lapsen toimijuuteen liittyen.

5 POHDINTA

Tässä luvussa kokoamme tutkimuksemme yhteen sekä pohdimme tutkimuksessa esiin nousseita tuloksia. Lisäksi pohdimme tutkimuksemme luotettavuutta sekä eettisyyttä ja esitämme lopuksi jatkotutkimusideoita.

5.1 Yhteenveto ja johtopäätökset

Nykyään varhaiskasvatuksen ohjaavissa ja velvoittavissa asiakirjoissa sekä varhaiskasvatuslaissa on korostettu lapsen aktiivista roolia vaikuttaa omiin hyvinvointiaan edistäviin asioihin ja päätöksentekoon. Lapsen asema on vahvistunut varhaiskasvatuksessa ja lapsi nähdään yhä useammin aktiivisena toimijana. Tutkimuksen tuloksista kävi ilmi, että vielä tänä päivänä lasten mahdollisuus osallisuuteen varhaiskasvatuksessa saatetaan nähdä rajallisesti heidän vaikuttamistapojen ja päätöksenteon rajautuessa enemmän omaan tekemiseen sekä toiveiden ilmaisuun. Tutkimusartikkeleistamme nousi esille kriittinen tarkastelu, toteutuuko suomalaisessa varhaiskasvatuksessa sittenkään lapsen toimijuuden tukeminen vai näyttäytykö se enemmänkin näennäisenä toimintakulttuurina, johon vaikuttavat varhaiskasvatushenkilöstön asenteet ja totutut toimintatavat. Salmisen ja Poikosen (2022) näkökulma tukee kyseistä ajatusta, sillä he toivat esille lapsen ympäröivän maailman muuttumisen, joka vaatii lapsilta yhä enemmän erilaisia taitoja ja tietoja, joita heidän tulisi osata käyttää muuttuvissa tilanteissa. Aikuisen tulisi aidosti ymmärtää lasta, joka edellyttää lapsen kuuntelemista, reagointia vuorovaikutustilanteissa, aktiivista läsnäoloa sekä lapsen tuntemista (Ranta, 2021).

Tutkimuksemme tulosten mukaan varhaiskasvatuksen ammattilaiset kokevat omaavansa tietoja ja taitoja lapsen toimijuuden tukemisessa ja ymmärtävät sensitiivisen vuorovaikutuksen merkityksen. Kuitenkin toimivien toimintatapojen, oikeanlaisten asenteiden, ymmärryksen sekä oman ammattitaidon toteuttamiseksi ja tavoitteiden saavuttamiseksi tarvitaan ympärille

varhaiskasvatuksen toimivia rakenteita, työyhteisön yhdessä sovittuja, refleктоituja arvoja ja normeja laadukkaana varhaiskasvatuksen toteuttamiseksi. Varhaiskasvatuksen ammattilaisen oman osaamisen ja toimintatapojen kehittäminen tukevat yksilön omaa ammatillista kehittymistä. Lisäksi työntekijän omien asenteiden reflektointi ja tarvittaessa niiden muuttaminen sekä uusien toimintatapojen ja käytäntöjen omaksuminen vahvistavat työntekijän ammatti-identiteettiä. Campell-Barrin (2017) näkökulma on samansuuntainen saatujen tulosten kanssa, koska varhaiskasvatuksen laadun rakenteellisten tekijöiden lisäksi tulisi huomioida myös varhaiskasvatuksen ammattilaisten rooli ja merkitys laadukkaana varhaiskasvatuksen saavuttamiseksi.

Varhaiskasvatuksen ammattilaisten ymmärtäessä poliittisen osallisuuden sekä sosiaalisen osallisuuden kulkevan käsi kädessä, vahvistaa heidän ymmärrystään siitä, miten lisätä lasten osallisuutta varhaiskasvatuksessa ja sitä myöden tukea lapsen toimijuutta. Lapsi tarvitsee aikuiselta runsaasti kannustusta ja rohkaisua tutkiessaan sekä opitellessaan ottamalla haltuun uusia asioita (Mikkola & Nivalainen, 2009). Teoriaosuudessa mainitsemmamme Kronqvist ja Kumpulainen (2011) toivat esille aiempien tutkimusten tuloksia, jossa usealta lapselta puuttuu niin pystyvyyden kuin toimijuuden tunne, jolloin myös syrjäytymisen uhka kasvaa. Edelleen samankaltaisia tuloksia oli havaittavissa tutkimusartikkeleissamme, joissa nostettiin esille aikuisen kontrolli ja opettajalähtöisyys. Niistä luopuminen mahdollistaa lapsen kuulemisen, lapsen aloitteen huomioimisen ja osallistumisen päätöksen tekoon. Paavola-Ruotsalainen ja Rantalainen (2020) korostavat vuorovaikutustilanteiden olevan korvaamattoman tärkeitä lapsen saadessa harjoitella itsensä ilmaisemisen taitoja.

Tarkasteltaessa saatuja tuloksia suhteessa konstruktivistiseen oppimiskäsitykseen, jossa oppimisprosessissa korostuu oppijan oma aktiivisuus ja oppijan oma ajattelun taito, motivoituneisuus, toimivuus sekä tavoitteellisuus (Kronqvist & Kumpulainen, 2011), nousi esille lapsilähtöisten opetuskäytäntöjen merkityksellisyys lapsen osallisuuden tukemisessa. Tulosten mukaan lapsen osallisuuden ja toimijuuden tukemisen vahvistamisessa keskeisessä roolissa ovat varhaiskasvatuksen ammattilaisten työskentely osallisuutta edistävässä toimintaympäristössä sekä sosiaalisen oppimisympäristön toimintatapojen vahvistaminen, jolloin pystytään luomaan rakenteita toiminnan kehittämisen

mahdollistumiseksi. Kronqvist ja Kumpulainen (2011) korostavat, miten hyvällä oppimisympäristöllä on keskeinen merkitys lapsen innostamisessa aktiiviseen, luovaan ja itsenäiseen toimintaan. Tulosten mukaan lasten aktiivinen osallisuus ja toimijuus osoittivat, miten hyvin lapsilla on kehittämissuhteita suhteessa omaan hyvinvointiinsa, koska lapset luottavat omaan tietämykseensä sekä päätöksenteon mahdollisuuksiin. Kuitenkin saatujen tulosten mukaan lapsen osallisuuden toteutumiseksi lasten ja aikuisten välisen suhteen tulisi tasavertaistua. Tutkimuksemme tulos osoittaa yhteneväisyyttä Lansdownin (2010) tuloksiin siltä osin, että aikuiset aliarvoivat jatkuvasti lasten kykyjä. Lapsen ja aikuisen välinen dialoginen vuorovaikutus mahdollistaa lapselle uusien taitojen oppimisen sekä ymmärryksen syventymisen häntä ympäröivästä maailmasta. Aikuisen tapa olla vuorovaikutuksessa lapsen kanssa vaikuttaa siihen, miten lapsi vahvistaa käsitystä itsestään sekä toimintansa vaikutuksia suhteessa muihin. Sosiokulttuurisessa teoriassa painottuu oppimisessa tapahtuva sosiaalinen ja kulttuurisidonnainen luonne, jossa yksilön nähdään kasvavan oppimisensa kautta osaksi kulttuuria, vastavuoroisesti kulttuurin kehittyessä yksilön toimijuuden ja osallistumisen mukana (Kronqvist & Kumpulainen, 2011).

Varhaiskasvatuksen ammattilaisen oma työympäristö, työhyvinvointi ja erilaiset positiiviset vuorovaikutuskokemukset vaikuttavat varhaiskasvatuksen ammattilaisen tapaan olla vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Saatut tutkimustulokset vahvistavat tätä näkökulmaa, jonka mukaan varhaiskasvatuksen ammattilaisen ammattinimikkeellä ei ole vaikutusta siihen, miten työntekijä kohtaa lapsen vaan se on riippuvainen henkilön omasta vuorovaikutustavastaan toimia varhaiskasvatuksessa. Tutkimuksen tulos näyttäytyy samankaltaisena näkökulmana Turjan ja Vuorisalon (2022) näkemykseen aikuisen ja lapsen välisestä luottamuksesta. Kannustava, positiivinen sekä sensitiivinen työympäristö tukevat varhaiskasvatuksen ammattilaisen toimintatapoja, asenteita ja tapaan kohdata lapsi aidosti. On mielenkiintoista nähdä, miten kaikista tutkimusartikkeleistamme löytyi erilaisia sensitiivisen vuorovaikutuksen tapoja, vaikka tutkimusartikkelien tutkimusaiheet olivat erilaisia. Osasta tutkimusartikkeleista nousi esille hyvin laaja-alaisesti Ahosen (2015) lämpimän vuorovaikutustavan ja sensitiivisen vuorovaikutuksen tapoja ja osasta artikkeleita sensitiivisen vuorovaikutuksen elementit näkyivät yksittäisinä. Tulokset kuitenkin osoittavat, että tämänhetkisessä

varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin muutoksessa aikuisten ja lasten välinen sensitiivinen vuorovaikutus on selkeästi esillä. Nämä edellä mainitut asiat vain vahvistavat meidän omaa käsitystämme ja ajatteluamme siitä että, varhaiskasvatuksen ammattilaisen tulee olla aidosti läsnä lapsen arjen tilanteissa, jotta lapsi tulee kuulluksi ja nähdyksi. Sen myötä lapsen osallisuus ja toimijuus vahvistuvat ja lapselle tulee tunne, että hänet kohdataan ja hyväksytään omana ainutlaatuisena itsenään.

5.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Kandidaatintutkielmamme on toteutettu systemaattisena kirjallisuuskatsauksena ja tutkimusaineistomme analyysimenetelmänä on käytetty teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Tutkimuksemme teoreettisen viitekehyksen avulla pystyimme jäsentämään tutkimusaineiston keruuta ja analysointia, tulosten vertailua, niiden arviointia sekä tutkimusaiheemme kannalta esille tulleiden tulosten esittelyn ja johtopäätösten tekemisen. Tutkijaparin kanssa toteutettu kandidaatintutkielma mahdollisti oman reflektoinnin lisäksi myös syvällisen yhteisen reflektoinnin tutkimuskokonaisuuden aikana.

Tuomi ja Sarajärvi (2002) kuvailevat tutkimuksen eettisyyteen vaikuttavien tekijöiden kulkevan tutkimusaiheen valinnasta, tutkimussuunnitelman laadukkuuteen, tutkimusasetelman sopivuuden valintaan sekä raportoinnin huolellisuuteen. Valitsimme tutkimusaiheemme sen tärkeyden ja ajankohtaisuuden vuoksi, koska varhaiskasvatuksen ammattilaisina meille on merkityksellistä lapsen aito kohtaaminen ja aikuisen läsnäolo lapsen asioiden äärellä. Ennen tutkimusaineiston keräämistä jäsentelimme tutkimusaiheemme kannalta keskeisimmät teoreettiset käsitteet ja etsimme niiden määrittelyä varten luotettavaa lähdekirjallisuutta. Tutkimuksemme lähdekirjallisuus on monipuolinen ja lähteiden dialogisuus näkyy työssämme. Olemme käyttäneet tutkimuksessamme sekä suomalaista että kansainvälistä lähdekirjallisuutta. Tutkimuksemme teoreettisen viitekehyksen jäsentelyä varten tutustuimme huolellisesti aihepiirin lähdekirjallisuuteen. Lähdekirjallisuutta valitessa ja käyttäessä huomioimme lähdekritiikin ja selvitimme esimerkiksi lähdekirjallisuuden ja tutkimuskirjallisuuden kirjoittajien tunnettavuutta alalla, teoksen julkaisuajankohdan sekä julkaisijan. Halusimme tämän avulla varmistaa

lähteidemme luotettavuuden. Tutkijaparin kanssa käytyjä syvällisiä reflektointeja pystyimme hyödyntämään analysoidessamme tutkimuksemme tuloksia. Käytimme aineiston keruussa luotettavia tietokantoja. Lähdekirjallisuutta käyttäessämme olemme huomioineet kandidaatintutkielmassamme asianmukaiset lähdeviittaukset tekstiosassa, tutkimusaineiston lähdetietojen merkinnät aineistoluettelossa ja tutkimuksessa käytetyn lähdekirjallisuuden merkinnät lähdeluettelossa. Voimme todeta, että olemme noudattaneet kaikissa tutkimuksemme vaiheissa hyviä tutkimuseettisiä periaatteita.

Tutkimusaineistoomme valitut vertaisarvioidut artikkelit valitsimme huolellisesti ja yhtenä keskeisenä laadunvarmistamisen kriteerinä pidimme teoreettisen viitekehyksen teoreettisia käsitteitä, jotka ohjasivat tutkimusaineistomme keruuta. Tutkimuksessa selvitimme varhaiskasvatuksen ammattilaisten toiminnassa esiintyviä sensitiivisen vuorovaikutuksen tapoja sekä heidän sensitiivisen vuorovaikutuksen tapojen vaikuttavuutta lapsen toimijuuden vahvistamisessa. Tämän vuoksi meille oli tärkeää, että tutkimusaineistomme oli laadukas ja monipuolinen, jossa sensitiivistä vuorovaikutusta ja lasten toimijuutta tarkastellaan eri näkökulmien kautta. Vilkka (2023) korostaa, että kirjallisuuskatsaukseen valitaan vain tutkittavan ilmiön kannalta olennaisimmat tutkimukset, jotta sisällönanalyysin kautta pystyy vastaamaan tutkimuskysymyksiin siltä osin kuin ne on esitelty tutkimuskysymyksissä.

Selvitimme tutkimukseemme valittujen vertaisarvioitujen artikkelien tasoluokitukset JUFO-portaalin kautta. Suomalaisen tiedeyhteisön mahdollistama julkaisufoorumi tukee julkaisukanavien tutkimuksen laadunarviointia tasoluokituksen avulla, jossa taso 1 määritellään perustasoksi, taso 2 määritellään johtavaksi tasoksi ja taso 3 korkeimmaksi tasoksi (Julkaisufoorumi, 2024). Tutkimukseen valituista vertaisarvioituista artikkeleista yksi on julkaistu *Early education and development*-lehdessä, julkaisijana on Taylor & Francis, joka on luokiteltu tasolle 1. Neljä tutkimukseen valittua tutkimusartikkelia on julkaistu *Journal of Early Childhood Education Research*-lehdessä, ja julkaisijana on Suomen varhaiskasvatus, joka luokitellaan tasolle 1. Yksi artikkeleista on julkaistu *Kasvatus & Aika*-lehdessä ja julkaisijana on Suomen koulutushistoriallinen seura, joka luokitellaan tasolle 1. Yksi tutkimuksen artikkeleista on julkaistu *European early childhood education research journal*-lehdessä ja julkaisija on Taylor & Francis, joka luokitellaan tasolle 2. Yksi

tutkimusartikkeleista on julkaistu South African journal of childhood education-lehdessä ja julkaisija on AOSIS, joka luokitellaan tasolle 1. Yhdelle tutkimukseen valitulle artikkelille, joka on julkaistu Suomen kasvatustieteellisen seuran artikkelikokoelmakirjassa, ei saatu määritettyä tasoluokitusta Jufo-portaalin kautta, kuitenkin myös tämä tutkimusartikkeli on vertaisarvioitu, joka osoittaa tutkimusartikkelin luotettavuuden olevan hyvä. JUFO-portaalista tarkastettujen vertaisarvioitujen artikkeleiden julkaisuforumien tasoluokitukset osoittavat, että tutkimukseemme valitut vertaisarvioidut artikkelit ovat luotettavuudeltaan hyviä; tasoa 1 ja tasoa 2, ja tämä tukee tutkimukseemme luotettavuutta.

5.3 Jatkotutkimusmahdollisuudet

Jatkotutkimusmahdollisuuksia aiheestamme on paljon. Tutkimukseemme osoitti, että sensitiivisen vuorovaikutustavan merkityksen ymmärtäminen lisää varhaiskasvatuksen ammattilaisten käsityksiä tukea lapsen toimijuutta ja osallisuutta.

Jatkotutkimusaihe voisi olla, miten tukea varhaiskasvatuksen ammattilaisten toimintatapoja käytännössä sensitiivisen vuorovaikutustavan toteuttamiseen. Voisimme jatkaa tutkimustamme siten, että keskittyisimme selvittämään varhaiskasvatuksen ammattilaisten käsityksiä sensitiivisestä vuorovaikutuksesta kyselylomakkeen avulla. Olisi mielenkiintoista huomata minkälaisia ajatuksia ja käsityksiä sensitiivinen vuorovaikutus tuo esille eri ammattiryhmissä. Mielenkiintoista olisi myös tutkia, eroja sensitiivisen vuorovaikutuksen käsitteen ymmärtämisestä vertailtaessa pitkään alalla olleiden varhaiskasvatuksen ammattilaisten käsityksiä suhteessa vastavalmistuneisiin. Tutkimuksen voisi toteuttaa diskurssianalyysiä hyödyntäen, jolloin tutkimuksessa nousisi parhaiten esille varhaiskasvatusten ammattilaisten kerronnat.

6 AINEISTO

- Harkoma, S. M., Sajaniemi, N. K., Suhonen, E., & Saha, M. (2021). Impact of pedagogical intervention on early childhood professionals' emotional availability to children with different temperament characteristics. *European early childhood education research journal*, 29 (2), 183–205. <https://doi.org/10.1080/1350293X.2021.1895264>
- Havisalmi, J., & Reunamo, J. (2023). Mistä varhaiskasvatuksen kaaoksessa on kysymys? *Journal of Early Childhood Education Research*, 12(2), 51–70. <https://doi.org/10.58955/jecer.v12i2.120383>
- Heikka, J., Kettukangas, T., Turja L., & Heiskanen, N. (2022). How educators commit to enhancing children's participation in early childhood education pedagogical plans. *South African journal of childhood education*, 12 (1), 1–12. <https://doi.org/10.4102/sajce.v12i1.1170>
- Kallinen, K., Nikupetteri, A., Laitinen, M., Lantela, L., Turunen, T., Nurmi, H., & Leinonen J. (2021). Lasten arjen hyvinvoinnin tekijät. *Kasvatus & Aika*, 15 (2), 4–21. <https://doi.org/10.33350/ka.80332>
- Kettukangas, T., Heikka, J., & Pitkäniemi H. (2017). Lasten osallisuus perustoiminnoissa – varhaiskasvattajien arviointeja. Teoksessa A. Toom, M. Rautiainen, & J. Tähtinen (toim.) *Toiveet ja todellisuus – kasvatus osallisuutta ja oppimista rakentamassa* (s. 169–195), Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Martikainen, S-J., & Oikarinen, T. (2021). ”Lapsista näkee, että me tehdään tämä hyvin”: Sosioemotionaalisen hyvinvoinnin toimintakulttuuri päiväkodissa. *Journal of Early Childhood Education Research*, 10 (3), 147–181. <https://journal.fi/jecer/article/view/114174/67373>
- Nivala, E. (2021). Osallisuuden vahvistaminen yksinäisyyden ehkäisemisenä. *Journal of Early Childhood Education Research*, 10 (1), 33–59. <https://journal.fi/jecer/article/view/114149/67348>

Salminen, J., Lerkkanen M-L., Poikkeus A-M., Pakarinen, E., Siekkinen, M., Hännikäinen, M., Poikonen, P-L., & Rasku-Puttonen, H. (2012). Observed Classroom Quality Profiles Kindergarten Classroom's in Finland. *Early Education and Development*, 23, 654–677.

<https://doi.org/10.58955/jecer.v12i2.120383>

Sevón, E., Hautala, P., Hautakangas, M., Ranta, M., Merjovaara, O., Mustola, M., & Alasuutari M. (2021). Lasten osallisuuden jännitteet varhaiskasvatuksessa. *Journal of Early Childhood Education Research*, 10 (1), 114–138. <https://journal.fi/jecer/article/view/114152/67351>

7 LÄHTEET

- Ahonen, L. (2015). Varhaiskasvattajan toiminta päiväkodin haastavissa kasvatustilanteissa. Akateeminen väitöskirja.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9971-5>
- Ahonen, L. (2017). Haastavat kasvatustilanteet - Lämpimän vuorovaikutuksen kirja. PS-kustannus.
- Alijoki, E. (1998). Pesästä pieni ponnistaa: lasten varhaisten vuorovaikutustaitojen tukeminen. Kirjayhtymä Oy.
- Bae, B. (2009). Children's right to participate – challenges in everyday interactions. *European early childhood education research journal*, 17 (3), 391–406. <https://doi-org.libroxy.tuni.fi/10.1080/13502930903101594>
- Campell-Barr, V. (2017). Quality early childhood education and care – the role of attitudes and dispositions in professional development. *Early child development and care*, 187 (1), 45–58.
<https://doi.org/10.1080/03004430.2016.1150273>
- Dindar, K., Huttunen, K., & Koivula M. (2020). Sosiaaliset taidot, tunteet ja ryhmässä toimiminen. Teoksessa E. Niemitalo-Haapola, S. Haapala, & S. Ukkola (toim.), *Lapsen kielenkehitys – Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys* (s. 225–246). PS-kustannus.
- Eerola-Pennanen, P., Vuorisalo, M., & Raittila, R. (2022). Johdatus varhaiskasvatukseen. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen, & P. Eerola-Pennanen (toim.), *Valloittava varhaiskasvatus - oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia* (21–36). Vastapaino.
- Eskola, J., & Suoranta, J. (1998). Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino.
- FINLEX (2018). Varhaiskasvatuslaki 540/2018. Haettu 19.9.2024 osoitteesta:
[Varhaiskasvatuslaki 540/2018 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX®](#)

- Fitzgerald, R., Graham, A., Smith, A., & Taylor, N. (2010). Children's participation as a struggle over recognition – Exploring the promise of dialogue. Teoksessa B. Percy-Smith, & N. Thomas (toim.), *A handbook of children and young people's participation: perspectives from theory and practice* (s.293–305). Routledge.
- Hännikäinen, M., & Rasku-Puttonen, H. (2017). Johdanto: Päiväkoti ja koulu vuorovaikutuksellisia yhteisöinä. Teoksessa K. Karila, M. Alasuutari, M. Hännikäinen, A. R. Nummenmaa, & H. Rasku-Puttonen (toim.) *Kasvatusvuorovaikutus* (s. 11–16). Vastapaino.
- Härmä, K. (2023). Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteitä. [diaesitys]. Laadulliset tutkimusmenetelmät-opintojakso, Tampereen yliopiston kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta.
- Julkaisufoorumi (2024). Jufo-portaali. <https://jfp.csc.fi/jufoportaaali>
- Kalliala, M. (2008). Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Gaudeamus.
- Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (2018). Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset. https://www.karvi.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/KARVI_Perusteet-ja-suositukset_web.pdf
- Karila, K., & Nummenmaa A. R. (2006). Kasvatusvuorovaikutus ja yhteisöllinen työkuulttuuri. Teoksessa K. Karila, M. Alasuutari, M. Hännikäinen, A. R. Nummenmaa & H. Rasku-Puttonen (toim.) *Kasvatusvuorovaikutus* (s. 34–47). Vastapaino.
- Kronqvist, E-L., & Kumpulainen, K. (2011). Lapsuuden oppimisympäristöt - Eheä polku varhaiskasvatuksesta kouluun. WSOYpro Oy.
- Kränzl-Nagl R., & Zartler, U. (2010). Children's participation in school and community – European perspective. Teoksessa B. Percy-Smith, & N. Thomas (toim.), *A handbook of children and young people's participation: perspectives from theory and practice* (s.164–173). Routledge.
- Kyrönlampi, T. (2011). Päiväkodin arki lapsen kokemana. Teoksessa K. Alila, & S. Parrila (toim.), *Lapsen arki ja vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa – Katsaus varhaiskasvatuksen väitöskirjoihin vuosilta 2006–2010* (s. 22–38). Uniprint.

- Lansdown, G. (2010). The realization of children's participation rights - Critical reflections. Teoksessa B. Percy-Smith, & N. Thomas (toim.), *A handbook of children and young people's participation: perspectives from theory and practice* (s.11–23). Routledge.
- Lipponen, L., Kumpulainen, K., & Hilppö, J. (2013). Haluan, voin ja osaan. Lasten toimijuuden rakentuminen päiväkodissa. Teoksessa K. Karila, & L. Lipponen (toim.), *Varhaiskasvatuksen pedagogiikka* (s. 159–175). Vastapaino.
- Malone, K., & Hartung, C. (2010). Challenges of participatory practice of children. Teoksessa B. Percy-Smith, & N. Thomas (toim.), *A handbook of children and young people's participation: perspectives from theory and practice* (s.24–38). Routledge.
- McMullen, M. B., Lee, M. S. C., McCormick, K. I., & Choi J. (2020). Early Childhood Professional Well-Being as a Predictor of the Risk of Turnover in Child Care: A Matter of Quality. *Journal of research in childhood education*, 34 (3), 331–345.
<https://doi-org.libproxy.tuni.fi/10.1080/02568543.2019.1705446>
- Mikkola, P., & Nivalainen, K. (2009). Lapselle hyvä päivä tänään: näkökulmia 2010- luvun varhaiskasvatukseen. *Pedatieto*.
- Ojala, M. (2020). Perusteita ja haasteita varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja koulun alun kehittämiseksi erityisesti lapsen oppimisen ja kehittymisen näkökulmasta. *Unigrafia*.
- Opetushallitus (2022). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet.
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_2.pdf
- Paavola-Ruotsalainen, L., & Rantalainen, K. (2020). Varhaiset vuorovaikutustaidot. Teoksessa E. Niemitalo-Haapola, S. Haapala, & S. Ukkola (toim.), *Lapsen kielenkehitys – Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys* (s. 17–36). PS-kustannus.
- Percy-Smith, B., & Thomas, N. (2010). Introduction. Teoksessa B. Percy-Smith, & N. Thomas (toim.), *A handbook of children and young people's participation: perspectives from theory and practice* (s.1–8). Routledge.

- Ranta, S. (2021). Kasvun juuret – Miten tuen lapsen oppimista ja hyvinvointia? PS-kustannus.
- Rasku-Puttonen, H. (2017). Oppijoiden yhteisö, osallisuus ja kasvattajan merkitys. Teoksessa K. Karila, M. Alasuutari, M. Hännikäinen, A-R Nummenmaa, & H. Rasku-Puttonen (toim.), *Kasvatusvuorovaikutus* (s. 111–125). Vastapaino.
- Repo, L., Paananen, M., Eskelinen, M., Mattila, V., Lerkkanen, M-K., Gammelqård, L., Ulvinen, J., Marjanen, J., Kivistö, A., & Hjelt, H. (2020). Varhaiskasvatuksen laatu arjessa – Varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa.
https://www.karvi.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/KARVI_1519.pdf
- Rinne, R., Kivirauma, J., & Lehtinen, E. (2015). Johdatus kasvatustieteisiin. PS-kustannus.
- Salminen, J., & Poikonen, P-L. (2022). Opetusuunnitelma pedagogisena työvälineenä. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen, & P. Eerola-Pennanen (toim.), *Valloittava varhaiskasvatus - oppimista, osallisuutta ja Hyvinvointia* (s. 57–76). Vastapaino.
- Sheridan, S., & Schuster, K-M. (2009). Evaluation of Pedagogical Quality in Early Childhood Education: A Cross-National Perspective. *Journal of research in childhood education*, 16 (1), 109–124.
<https://doi-org.libroxy.tuni.fi/10.1080/02568540109594978>
- Syrjämäki, M., & Ahonen, L. (2022). Sensitiivinen vuorovaikutus pedagogisen toiminnan perustana. Teoksessa N. Heiskanen, & M. Syrjämäki (toim.), *Pienet tuetut askeleet* (s. 200–216). PS-kustannus.
- Theopald, M. (2019). UN Convention on the Rights of the Child: “Where are we at in recognising children’s rights in early childhood, three decades on ...?” *Internatiol journal of early childhood*, 51 (3), 251–257.
<https://doi:10.1007/s13158-019-00258-z>
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2002). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi.
- Turja, L. (2020). Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa E. Hujala, & L. Turja (toim.), *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (s. 38–55). PS-kustannus.
- Turja, L., & Vuorisalo, M. (2022). Lasten oikeudet, toimijuus ja osallisuus

oppimisessa. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen, & P. Eerola-Pennanen (toim.), *Valloittava varhaiskasvatus - oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia* (s.37–56). Vastapaino.

Vilkka, H. (2021). Näin onnistut opinnäytetyössä - ratkaisut tutkimuksen umpikujiin. PS-kustannus.

Vilkka, H. (2023). Kirjallisuuskatsaus metodina, opinnäytetyön osana ja tekstilajina. Art House Oy.